

UPPSALA
UNIVERSITET

Censur på bibliotek?

En kvalitativ studie av kontroversiella medier på folkbibliotek

Victor Reutermo

Institutionen för ABM

Uppsatser inom biblioteks- & informationsvetenskap ISSN 1650-4267

Masteruppsats, 30 högskolepoäng, 2019, nr 773

Författare/Author

Victor Reuteremo

Svensk titel

Censur på bibliotek? En kvalitativ studie av kontroversiella medier på folkbibliotek

English Title

Censorship in libraries? A qualitative study of controversial media in public libraries.

Handledare/Supervisor

Reine Rydén

Abstract

The aim of this master thesis is to examine how Swedish public libraries approaches purchasing potentially controversial and anti-democratic books. According to the The Swedish Library Act, libraries should work towards the development of the democratic society and act for the benefit of free speech. If that is the case, how do libraries approach non-democratic works, for example works that speculate in racism or even genocide? This have been a widely discussed topic in media the last couple of years, fuelled by two decisions by the Swedish Parliamentary Ombudsman (Justitieombudsmannen) that ruled that two public libraries acted wrongly in their decisions to deny purchase of a couple of controversial books that had been requested to be purchased by patrons.

This study is based on five qualitative interviews of managers representing five different Swedish public libraries, supplemented by a review of the libraries steering documents. To summarize this study finds that there has been a shift over the last couple of years how public libraries approach potentially controversial books. In the past, it was more common for libraries to not carry any books considered anti-democratic or xenophobic. However, today it is very common for libraries to add these kinds of books to their collection. The only aspect a library can deny a purchase on is the “quality” of the work, not the values or opinions expressed in it. Because of the lack of a national definition of what exactly “quality” entails some libraries have worked out their own definition that they use when making decisions regarding media purchases. The representatives didn’t think that a national definition was needed and that and under the current configuration the libraries have more manoeuvrability and can apply their professional competence to a higher degree.

Ämnesord

Bibliotek, censur, kontroversiell litteratur, inköp, intervju, JO-beslut

Key words

Library, censorship, controversial literature, purchases, interview, JO-decision

Innehållsförteckning

Inledning	5
Syfte och frågeställningar	6
Bakgrund	6
Tidigare diskussioner kring kontroversiellt bestånd	6
Två JO-beslut	8
Tidigare forskning	10
Urval på Bibliotek	10
Yttrandefrihet och censur	12
Teoretiska utgångspunkter	15
Censur-begreppet	15
Biblioteksidentiteter	18
Metod och material	22
Genomförande och material	23
Analysmetod	25
Etiska reflektioner	26
Kontroversiella medier på bibliotek	28
Bibliotekslagen och JO-besluten	28
Delsammanfattning	31
Inköp av medier	32
Resultat av kvantitativ lista	37
Delsammanfattning	37
Bibliotekets roll i samhället	40
Delsammanfattning	43
Slutdiskussion	45
Käll- och litteraturförteckning	51
Bilagor	55
Bilaga 1 (Intervjuguide)	55
Bilaga 2 (Listan på potentiellt kontroversiella titlar)	56
Bilaga 3 (Mail)	57

Inledning

Att bibliotek är viktiga för det demokratiska samhället och att biblioteken ska vara till för alla är något som de flesta biblioteksanställda håller med om. Hur biblioteken ska närma sig detta arbete och vad exakt det innebär går åsikterna isär om. Hur är ett rum egentligen till ”för alla”? Ska vilka budskap som helst få plats i ett sådant rum, även sådana som kan uppfattas som förtryckande och icke demokratiska?

Andra paragrafen i bibliotekslagen var det som fick mig personligen att fundera på bibliotekens demokratiska funktioner, olika tolkningar av öppna samhällsrum och problematiken där inom.

2 § Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning.

Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt. Biblioteksverksamhet ska finnas tillgänglig för alla. (SFS Bibliotekslag 2013:801)

Jag anser att det går att se en motsägelse i det här stycket. Biblioteket ska *verka för det demokratiska samhällets utveckling* genom att bidra till kunskapsförmedling och *fri åsiktsbildning* samt att biblioteket ska finnas tillgängligt för alla. Hur närmar man sig då icke-demokratisk litteratur? Litteratur som strävar efter att göra samhället mindre demokratiskt. Om biblioteket ska verka för helt fri åsiktsbildning så har dessa icke demokratiska medier en självklar plats på biblioteket, men detta kan även leda till att vissa grupper i samhället inte känner sig välkomna eller till och med kränkta vilket går mot idén att biblioteket ska vara tillgängligt för alla. Hur närmar sig då biblioteken exempelvis böcker som förespråkar rasbiologi eller ställer sig positiv till etniska folkmord? Olika aspekter inom demokratin ställs mot varandra; rätten att säga och tycka vad man vill kontra rätten om alla människors lika värde.

Dessa tankar och teman anser jag mycket intressanta och det är viktigt att undersöka hur biblioteksvärlden närmar sig bibliotekslagens andra paragraf ifrån mediabeståndsperspektiv. Det har varit ett omdiskuterat ämne i media under de senaste åren och bibliotek har blivit kritiserade av JO för sitt agerande (Loman 2017) och andelen bibliotekarier som har blivit hotade på grund av inköp ökar (Hamberg 2017). Diskussionen visar inga tecken på att trappas ner och det är ett viktigt ämne att studera närmare.

Syfte och frågeställningar

Mitt syfte med detta arbete är att genom kvalitativa intervjuer undersöka hur folkbibliotek närmar sig potentiellt icke-demokratiska böcker och bibliotekslagens andra paragraf. Undersökningen kommer även att kretsa kring hur biblioteken har hanterat dessa frågor tidigare samt om mediadiskussionerna och JO-besluten har förändrat hur de ser på ämnet. Jag ämnar även undersöka hur folkbiblioteken ser på sin egen position i samhället när det kommer till att vara ett öppet demokratiskt rum och vad det innebär för dem.

Uppsatsen är avgränsad till att endast handla om folkbibliotek. Hur andra bibliotek, till exempel akademiska bibliotek, närmar sig icke-demokratisk litteratur förtjänar en egen undersökning och kommer inte att tas upp här. I undersökningen kommer termen *bibliotek* att syfta enbart på kommunala folkbibliotek så länge inget annat explicit uttrycks i texten.

Uppsatsens huvudsakliga frågeställning är:

- Hur arbetar bibliotek med medier som kan uppfattas som icke-demokratiska och kränkande med tanke på bibliotekslagens andra paragraf?

Denna huvudfrågeställning preciseras ytterligare med hjälp av tre empiriska delfrågor:

- Hur ser biblioteken på sin roll i samhället när det kommer till aspekter som inköp, bestånd och demokrati?
- På vilket sätt har JO-besluten och mediedebatten påverkat biblioteken och deras inkösrutiner?
- Hur går biblioteken till väga när det kommer till inköp av en potentiellt icke-demokratisk bok?

Bakgrund

Tidigare diskussioner kring kontroversiellt bestånd

Diskussionen kring bestånd på bibliotek, vad de bör och inte bör ha i sin katalog, är inget nytt utan har i flera årtionden diskuterats flitigt. En av de mer omdiskuterade aspekterna historiskt har varit om biblioteken endast ska ha inne ”god litteratur” eller om de ska ha en större bredd på sitt sortiment. Debattboken *Att välja är politik* från 1978 är ett exempel på denna flitiga diskussion, även om många av de inkluderade artiklarna hävdar att diskussionen redan då var smått förlegad och att andra aspekter av mediabeståndet borde diskuteras istället (Bibliotekstjänst 1978). Åse

Hedemark beskriver i sin avhandling *Det föreställda folkbiblioteket* hur biblioteken genomgick en avtraditionalisering i slutet av 1960-talet då en grupp yngre bibliotekarier började ifrågasätta bibliotekets traditionella upplysningsideal. De ansåg att biblioteket borde bli modernare och populära institutioner som inkluderar och riktar sig till ett större antal grupper i samhället än tidigare (Hedemark 2009, s. 52).

Idag är en av de mer debatterade aspekterna om bibliotekens bestånd, både inom biblioteksbranschen och i media i stort, relaterat till hur man ska närma sig rasistiskt och stötande material. År 2012 valde barn- och ungdomsbiblioteket Tiotretton på Kulturhuset i Stockholm att plocka bort samtliga Tintin-seriealbum och flytta över dem till specialbiblioteket Serieteket som låg vägg i vägg med Tiotretton. Anledningen till detta var enligt Tiotrettons dåvarande konstnärlige ledare Behrang Miri att de innehöll afrofobiska inslag (Brännström & Julander 2012). Endast ett par timmar efter att media hade rapporterat om albumens borttagande, och mottagit kraftig kritik över sociala media, backade Tiotretton och tog tillbaka albumen. ”Jag ville lyfta ett debattinlägg omkring diskrimineringsfrågor, men inser nu att det är fel att plocka bort litteratur” berättade Miri i ett pressmeddelande. (Dagens Nyheter 2012)

Det var inte endast Tintin som väckte debatter under 2012. Samma år hade filmen *Liten Skär och alla små brokiga* premiär, en barnfilm baserad på karaktärer gjorda av barnboksförfattaren Stina Wirsén. I filmen porträtteras fyra ”små brokiga”, dock- och djurliknande karaktärer som leker och busar. Det var utseendet på en av dessa, Lilla Hjärtat, som mediedebatten kretsade kring. Lilla hjärtat hade kol svart hud, flätor med hjärtan samt en stor vit mun. Martina Karlsson och Sandra Lundin Hedlund, som undersökte debatten i sin uppsats *Lilla Hjärtat och alla små brokiga bibliotekarier*, listar upp flera rasistiska stereotyper som debattörer gjorde paralleller till Lilla Hjärtat. Stereotyper som *Blackface*, *Pickananny* och *Golliwog* (Karlsson & Lundin Hedlund 2014, s. 3f). Lilla Hjärtat porträtterades även i många av Stina Wirséns böcker och då debatten fortsatte annonserade Wirsén och hennes förlag att karaktären skulle sluta tecknas och att böckerna skulle sluta säljas (Hellekant 2012). Flera bibliotek valde också att dra in böckerna och sluta låna ut dem medan andra valde att ha kvar böckerna i sitt bestånd. Argument till att ha kvar böckerna var bland annat att de var mycket populära och lånades flitigt, samt att biblioteken i fråga inte ansåg att böckerna var hets mot folkgrupp eller har spridit arketypiska och rasistiska stereotyper (Dalén & Söderling 2012). Bibliotekarien Anna-Stina Takala skriver i en debattartikel i *Biblioteksbladet* att hon är förvånad och illa till mods över att flera bibliotek fortfarande har kvar Lilla Hjärtat-böckerna och säger att det inte är en fråga om yttrandefrihet. ”Yttrandefrihet innebär alla människors rätt att fritt framföra sina åsikter. Yttrandefrihet innebär inte alla författares rätt att få sina böcker representerade på ett barnbibliotek” skriver Takala (Takala 2012).

I radioprogrammet *Sommar 2017* påstod journalisten Janne Josefsson att biblioteken i Botkyrka kommun eldade upp böcker som inte passade deras ideologiska syn, i synnerhet äldre utgåvor av Astrid Lindgrens Pippi Långstrumps-böcker. Diskussioner blossar upp över sociala medier och jämförelser görs med nazisternas bokbål i 1940-talets Tyskland (Arvidson 2017). Roger Vintemar, dåvarande verksamhetschef på kultur- och fritidsförvaltningen i Botkyrka kommun, berättar att de har gallrat flera gamla utgåvor av Pippi-böckerna då det har kommit ut en nyutgåva från förlaget med ett mer modernt språk. Vintemar berättar att gallringen är något som är ytterst vanligt på biblioteken: "[V]i gallrar ut böcker varje dag och alla böcker hanteras på samma sätt. De sorteras och slängs och vad som sen händer med böckerna får SRV svara på" (Hansen Siilin 2017).

Den dåvarande bibliotekschefen för Botkyrka kommun, Anja Dahlstedt, berättar att under diskussionerna angående Pippi-gallringen så mottog hon mycket hat via mail och Facebook-kommentarer (Göteborgs-Posten 2017). Detta är något som fackförbundet DIK lyfter i sin rapport *Biblioteken speglar samhället – en rapport om arbetsmiljön på våra bibliotek* (2017). Rapporten handlade om arbetsmiljön på biblioteken. Den visade att 22 procent av de tillfrågade hade upplevt påtryckningar och hot angående sina medieinköp de senaste två åren. 17 procent av de tillfrågade ansåg även att hot kopplade till medieinköp hade ökat de senaste två åren och en lika stor del av de tillfrågade ansåg att bedömningar kring medieurvalet hade förändrats på grund av dessa påtryckningar (Hamberg 2017, s. 3).

Två JO-beslut

2014 fick Bibliotek Botkyrka in ett inköpsförslag på boken *Invandring och mörkläggning – en saklig rapport från en förtryckt tid* (2013). Biblioteket beslutade att inte ta in boken på grund av påstådda brister i bokens saklighet och kvalité samt att boken stred mot bibliotekets interkulturella handlingsplan. I ett utlåtande anklagar Bibliotek Botkyrka verket för att använda sig av främlingsfientlig och konspiratorisk retorik. De anser även att boken innehåller personangrepp och att källhänvisningen generellt håller låg nivå. Biblioteket beslutade även att de inte skulle fjärrlåna boken ifrån ett annat bibliotek. Efter detta beslut lämnades ett inköpsförslag in från samma person för boken *Mohammeds Flickor: våld, mord och våldtäkter i Islams hus* (2014). Efter att först ha nekat låntagaren inköpet meddelade biblioteket att de skulle fjärrlåna boken, men efter ett par månader blev det beslutat att de varken skulle köpa in eller fjärrlåna detta exemplar med referenser till deras verksamhetsplan. Låntagaren valde då att anmäla Bibliotek Botkyrka till Justitieombudsmannen (JO) (JO 2017a, s. 2ff)

En liknande situation hände vid Falköpings bibliotek. 2016 fick de in en förfrågan att köpa in eller fjärrlåna boken *Världsmästarna: när Sverige blev mångkulturellt* (2010). Biblioteket hade sedan tidigare valt att inte köpa in boken på grund av

att de inte uppfyllde de kvalitetskrav som bibliotekets mediaplan hade. Kvalitet enligt mediaplanen var tredelade och berörde *Litterär kvalitet*, *Vederhäftighet* och *Värderingar* där den sistnämnda faktorn ansågs vara den viktigaste. När inköpsförslaget kom in valde Falköpings bibliotek att ompröva detta beslut och stod fast vid sitt tidigare val. Inköpsförslaget avsågs med en hänvisning till att verket stred mot mediaplanen samt sitt tidigare beslut angående verket. Även i detta fall anmälde låntagaren ärendet till JO (JO 2017b, s. 2f).

Justitieombudsmannen annonserade beslut i mitten av 2017 till de båda fallen. Både Bibliotek Botkyrka och Falköpings biblioteket, samt Kultur- och Fritidsnämnderna i de båda kommunerna, blev kritiserade av JO i sitt agerande. Enligt JO går bibliotekens handlande inte bara mot bibliotekslagen utan även mot objektivitetsprincipen i regeringsformen som lyder:

9§ Domstolar samt förvaltningsmyndigheter och andra som fullgör offentliga förvaltningsuppgifter ska i sin verksamhet beakta allas likhet inför lagen samt iakttä saktighet och opartiskhet. (1 kap. 9 § RF)

JO skriver att det inte finns några problem med att avstå från att köpa in en bok på grund av faktafel eller brist på vederhäftighet, men att detta inte ska göras i form av svepskäl för att välja bort en bok på grund av de åsikter som kommer till uttryck i den. JO poängterar även att folkbiblioteken varken kan eller ska tillhandahålla alla böcker och de gör inget uttalande om böckerna skulle köpas in eller fjärrlånas, utan dessa beslut är bibliotekens. Om en bok innehåller brottsliga yttranden, så som hets mot folkgrupp eller förtal, så bryter inte biblioteken mot objektivitetsprincipen om de inte köper in dem. Ingen av de aktuella böckerna har blivit fällda för brottsliga yttranden och därmed ansåg JO att biblioteken hade nekat inköpen på grund av de åsikter som böckerna framförde (JO 2017a, s. 8f; JO 2017b, s. 7ff).

Tidigare forskning

I det här kapitlet så tas tidigare forskning inom två relevanta ämnen upp; *Urval på bibliotek* och *Censur och yttrandefrihet på bibliotek*. De två forskningsfälten är inte exklusiva utan går ofta in i varandra, diskussioner som berör censur på bibliotek handlar ofta om bibliotekens urvalsarbete, men för att underlätta läsningen så presenteras först forskning om urval i allmänhet för att sedan gå över till forskning om censur och yttrandefrihet i synnerhet.

Urval på bibliotek

Rasmus Fleischer skriver i *Biblioteket* (2011) att biblioteken med sitt urval kan utgöra en motvikt till internets personliga filtreringar. Medan sökmotorer som Google skapar mer och mer personliga sökresultat som är anpassade till dig, baserat på dina tidigare sökningar, är biblioteket istället statiskt och oföränderligt oberoende av vem som söker litteratur däri. Det är dock viktigt att biblioteken inte drar sig för att hamna i skottlinjen och tar in eventuellt kontroversiella medier som representerar olika ståndpunkter och uppmuntrar till debatt, menar Fleischer (Fleischer 2011, s. 13ff). I *Biblioteket* argumenteras det även för en mer transparent biblioteksverksamhet, detta inkluderar inköpen och gallringen. Fleischer anser att biblioteken bör göra det tillgängligt för allmänheten vilka böcker de köper in och gallrar varje månad samt motiveringarna till dessa. Detta skulle leda till mindre missförstånd ifrån allmänheten hur biblioteksverksamheten utförs samt kunna påverka dessa beslut genom att exempelvis ”stödlåna” en gallringshotad bok (Fleischer 2011, s. 43f)

Anna-Lena Höglund och Christer Klingenberg skrev *Strategisk mediaplanning för folkbibliotek* (2001) då de ansåg att det saknades en svensk handbok angående hur folkbibliotek bygger upp ett mediebestånd (Höglund & Klingberg 2001, s. 8). Författarna anser att den mest centrala idén med folkbiblioteken är att förse alla medborgare med tillgång till bildning och utbildning. Detta är något som ska genomsyra alla aspekter av biblioteken, även urvalet av litteratur (Höglund & Klingberg 2001, s. 36). Det är viktigt att minnas att även om biblioteket är till för alla så är inte dessa ”alla” en homogen grupp utan består utav en mängd olika individer och grupperingar. Dessa har olika behov och användningar av biblioteken, och biblioteket måste jobba på olika sätt för att inkludera dessa grupper (Höglund & Klingberg 2001, s. 41). Biblioteken bör utforma sin inköbspolicy grundat på de behov och med de mål biblioteket har. Inköspolicyn bör även ha kulturpolitiska och demokratiska aspekter i sig. Många av de böckerna som ges ut varje år i Sverige är inte relevanta för biblioteken och långt ifrån alla de relevanta böckerna finns det fysisk plats för eller ekonomiska medel till. Att göra ett urval är en grundläggande

del av biblioteksarbetet och det är viktigt att man gör det stående på fast och över-
tänkt grund. ”Det viktiga är inte de böcker man väljer bort, utan vilka böcker man
väljer att köpa” skriver Höglund och Klingenberg (Höglund & Klingberg 2001, s.
38)

I *Att välja är politik* (1978), utgiven av Bibliotekstjänst, presenteras flera artiklar
angående urvalsprocessen på folkbiblioteken. Boken gör det tydligt att debatten
angående inköp av medier och valen där inom har pågått länge, även om den har
ändrat sin natur över tid. Det är många artiklar som rör debatten om bibliotek bör
göra ett urval och endast ha ”god” litteratur på biblioteken. Ett genomgående tema
är att det inte finns något neutralt urval eller bestånd utan att bibliotekarierna måste
ständigt göra val och beslut som i sin tur får konsekvenser. Svensson tar upp i sitt
kapitel tre punkter som är viktiga när urvalet utförs: hur resurserna ska fördelas
mellan olika grupper av låntagare, hur resurserna ska fördelas mellan olika grupper
av medier samt hur ska biblioteken prioritera medieinköp kontra andra aktiviteter
på biblioteken (Svensson 1978, s. 15). Höglund problematiserar i sin artikel att dis-
kussionen ofta kretsar runt att köpa allting eller göra ett kvalitésurval, och inte andra
parametrar som hur mycket skönlitteratur kontra facklitteratur biblioteken ska ha
eller hur många av de olika titlarna biblioteken bör köpa in (Höglund 1978, s. 49).
Höglund lyfter även fram att det krävs yrkeskunskaper för att köpa in böcker till
bibliotek och att bibliotekarierna ska jobba nära och följa både bokutgivning och
bokbeståndet som biblioteket redan har. Inköpen ska inte reflektera enskilda indi-
vider inom biblioteket utan vara baserade på tidigare etablerade politiskt antagna
principer och på reella förhållanden (Höglund 1978, s. 55). Ett exempel på vad
dessa politiskt antagna principer kan vara finner vi i Anderssons artikel då han anser
att biblioteken, jämte skolan, är det främsta vapnet samhället har mot populismen
(Andersson 1978, s. 23). Svensson betonar dock att även om politikerna har makt
över att välja breda inriktningar som biblioteken ska förhålla sig till i konstrukt-
ionen av ett mediabestånd, är det i slutändan bibliotekarierna som avgör de enskilda
titlarna eller artiklarna. Det är bibliotekarierna som har expertisen, överblick över
medietillgången och kontakten med låntagare (Svensson 1978, s. 16).

I artikeln ”The Myth of the Neutral Professional” (2004) anser Robert Jensen
att yrkesgrupper som journalister, bibliotekarier och professorer omöjligt kan vara
neutrala. Att inte göra ett explicit val blir även ett politiskt val. Neutraliteten sym-
boliserar att stå fast vid status quo, att följa massan. Jensen tar upp en metafor där
den neutralt sitter på ett tåg och anser att hen sitter still och inte följer med i tågets
riktning (Jensen 2004, s. 29f). Inköp och program är de aspekter av biblioteksverk-
samheten som är mest relevanta när diskussionen av neutralitet kommer upp enligt
Jensen, biblioteket ska inte endast neutralt reproducera de normer som råder i sam-
hället i rädsla av att väcka reaktioner om andra perspektiv lyfts. Jensen tar upp ett
spekulativt exempel där ett amerikanskt bibliotek ska skapa en utställning om äm-
net ekonomi. Vanligtvis i USA så är det kapitalistiska systemet sett som en

självklarhet och ingen av böckerna skulle ifrågasätta dess position. Om bibliotekarien istället skulle skylta med böcker ifrån en mängd olika synsätt, många som inte skulle anse kapitalismen som den enda givna vägen, så skulle utställningen få kritik på grund av sina socialistiska perspektiv. Jensen hävdar att han inte är intresserad av det ”rätta” alternativet, endast att det inte finns något neutralt alternativ och att valen som bibliotekarierna gör alltid är politiska (Jensen 2004, s. 32).

Yttrandefrihet och censur

Uppsatsen *Demokrati eller Yttrandefrihet, måste vi ibland välja?* (2003), skriven av Mikael Fahlcrantz, har många gemensamma aspekter med mitt eget arbete. Fahlcrantz syfte med uppsatsen var att undersöka hur svenska bibliotekschefer ser på frågor angående yttrandefrihet och censur och sedan jämföra det med en undersökning utförd av forskaren Ann Curry som hade gjort det samma i USA och Kanada. Uppsatsen undersöker denna debatten genom att diskutera Ahmed Ramis antisemitiska verk och diskussioner till varför samtliga av de intervjuade bibliotekscheferna hade dessa verk i sin bibliotekskatalog (Fahlcrantz 2003, s. 5f). I uppsatsen presenterar Fahlcrantz förespråkare för att bibliotek ska ha allting på biblioteket och sedan är det de juridiska systemets uppgift att ta bort de olämpliga, samt förespråkare som anser att staten ska stoppa sådant material som är farligt för statens överlevnad samt sådant som riskerar att inskränka på medborgarnas rättigheter. Sammanfattningen visar att de intervjuade bibliotekscheferna inte hamnar direkt i något av dessa fack utan att det varierade från fall till fall. Exempelvis var de betydligt mer kritiska till att ha inne en bok som påstår att en etnisk grupp har lägre intelligens än en annan jämfört med en bok som uppmuntrar till våldsamt uppror mot samhället. Tolkningen Fahlcrantz gör av detta är att demokratin uppfattas som stark i Sverige vilket gör att hot mot staten har hög toleransnivå, medan hot emot enskilda individer och folkgrupper uppfattas som mer allvarliga och biblioteken har därmed mindre tolerans (Fahlcrantz 2003, s. 57f).

Susan K. Burke undersöker i sin artikel ”Social Tolerance and Racist Materials in Public Libraries” (2010) hur amerikanska medborgare ställer sig till ett eventuellt borttagande av rasistiskt material ifrån deras bibliotek. Materialet består av 19 olika formulär-undersökningar som utfördes mellan 1976 och 2006 och som genom åren inkluderade över 26 000 respondenter. Burke undersöker om man kan se en förändring över tiden på svaren, om demografiska aspekter som exempelvis kön, religion, etnicitet och utbildning påverkade svaren (Burke 2010, s. 372). Genom de 30 år av svar som Burke undersökte var det 35,3% som stödde ett borttagande av rasistiska böcker på biblioteken. Denna siffra hade varit förhållandevis jämn genom åren, det var endast 3,6 procentenheter mer som var för borttagandet av rasistisk litteratur 1976 än det var 2006. 50,6% av de tillfrågade som inte hade en high school-examen var för ett borttagande av böcker, och ju mer högtbildade respondenterna blev

desto färre var för borttagning av litteratur. Exempelvis var 29,2% av respondenterna med en "junior college degree" för borttagning och 15,3% av dem med en masterexamen. Etnicitet visade sig även spela en stor roll, hälften av alla afroamerikaner var för borttagningen medan endast en tredjedel av vita amerikaner tyckte det samma. Burke påpekade även att endast 6,5% av alla bibliotekarier som hade blivit tillfrågade var för en borttagning, en siffra som var betydligt lägre än andra yrkesgrupper med samma utbildningsnivå. (Burke 2010, s. 374f, 377)

Skarpt läge (2016) av Viktoria Reuterskiöld och *Ordnad extremism* (2017) av Johanna Lundström är två relevanta och nyligen utgivna studentuppsatser vars undersökningar också tangerar detta arbete. I *Skarpt läge* utför Reuterskiöld en kvalitativ undersökning där hon intervjuar bibliotekschefer och verksamhetsansvariga på folkbibliotek angående hur de har resonerat och agerat i samband med program som inkluderar kontroversiella talare samt hur de ser på folkbiblioteket som offentlig arena (Reuterskiöld 2016, s. 5). Detta är en diskussion som har blivit mer och mer aktuell under de senaste åren. Reuterskiöld lyfter några av de mer uppmärksammade fallen, exempelvis när Stadsbiblioteket i Göteborg stoppade en föreläsning av Karl Olov Arnstberg, författaren till den omdebatterade boken *Invandring och mörkläggning* (2013), på grund av säkerhetsskäl. Detta blev sedan kritiserat av JO på grund av att det inte fanns goda skäl att anta en säkerhetsrisk. En annan kontroversiell talare som blev nekad att tala på biblioteket var konstnären Lars Vilks, som blev rikskänd 2007 då han gjorde en rondellhund av den muslimska profeten Mohammed. Vilks var inbokad 2007 att tala på Trelleborgs bibliotek men bibliotekschefen ställde in evenemanget (Reuterskiöld 2016, s. 2). Reuterskiöld kommer fram till att det inte finns någon allmänt accepterad och använd metod för att handskas med kontroversiella talare och att svaren från hennes informanter varierade, trots att de var relativt få i antal. De flesta av informanterna betonade främst vikten av fri åsiktspridning och att tillåta en stor bredd av åsikter, medan andra var mer kritiska till att ge rum för kontroversiella talare och betonade värden som jämställdhet och jämlikhet i sina resonemang (Reuterskiöld 2016, s. 42f). "En av slutsatserna från denna studie är att frågan om kontroversiella budskap på bibliotek är och förblir svår" fortsätter Reuterskiöld. Det finns inga generella lösningar utan man får bedöma "fall för fall". Detta leder även till att biblioteksanställda måste vara beredda att stå upp och försvara sitt agerande, då de kommer möta motstånd från besökare och media oberoende av hur de agerar när det kommer till kontroversiella talare (Reuterskiöld 2016, s. 44f)

I *Ordnad extremism* gör Lundström en diskursanalys angående vilka praktiker som har påverkat hanteringen av högerextremt material vid Kungliga biblioteket. Lundström undersöker huvudsakligen dokument ur Kungliga bibliotekets ämbetsarkiv under tidsperioden 2000 – 2010. Materialet består av minnesanteckningar från möten, interna policys, samt riktlinjer och beslut som berör högerextremt material i det kungliga bibliotekets samlingar. Detta material kompletterades även

med två intervjuer, en över mail med en anställd på kungliga biblioteket och en via telefon med journalisten Daniel Poolh ifrån tidskriften Expo, båda i syfte att öka förståelsen för det insamlade materialet och sätta in det i rätt kontext (Lundström 2017, s. 28ff). Lundströms undersökning visar att det var först år 2000 som det inleddes ett arbete med att samla in högerextremt material till de svenska samlingarna och innan det fanns det ingen etablerad diskurs av material av den karaktären. Det skapades ett speciellt signum för att särskilja materialet: ”288 Ex I” där ”Ex” stod för ”extremistlitteratur”. Undersökningen visade även att hur samlingarna benämnde och beskrivit materialet påverkades av benämningar i den större samhällsdebatten. I början så beskrevs materialet huvudsakligen som ”främlingsfientlig litteratur” vilken var ett vanligt begrepp i den samtida samhällsdebatten. Termer som ”högerextremistiskt tryck” användes även. Lundströms undersökning visar dock att i och med den gemensamma samlingen under ”extremisttryck” så skedde det en tydlig före- och eftereffekt. De tidigare använda termerna nämndes inte längre utan istället beskrivs materialet som ”extremlitteratur”, ”extremorganisationer” och så vidare (Lundström 2017, s. 70ff). Lundström avslutar sitt arbete med att rikta kritik mot att definiera rasism och våldsbejakande material som endast ”extremism” och att detta kan innebära en risk att relativisera materialet (Lundström 2017, s. 74)

Både Reuterskiölds och Lundströms undersökningar liknar min egen. Samtliga undersöker hur bibliotek jobbar med mötespunkten mellan yttrandefrihet och rätten att inte bli kränkt eller förtryckt och berör teman som demokrati, censur och bibliotekets roll i samhället. Jag anser mig dock att se en forskningslucka som min uppsats fyller. Lundströms *Ordnad extremism* har ett mer historiskt fokus och undersöker endast Kungliga biblioteket och högerextremistiskt material medan Reuterskiöld *Skarpt läge* inte fokuserar på materialet vid biblioteken utan program och kontroversiella talare. Detta arbete kommer att komplettera deras genom att huvudsakligen beröra inköp av kontroversiellt material vid folkbibliotek. Mycket har även hänt sedan i samhällsdebatten under de 16 år som har gått sedan Fahlcrantz skrev *Demokrati eller Yttrandefrihet, måste vi ibland välja?* och detta arbete kommer att ge ett mer uppdaterat perspektiv på den faktiska nuvarande situationen.

Teoretiska utgångspunkter

Detta arbetets teoretiska ramverk kretsar runt två begrepp: censur och biblioteksidentiteter.

De båda begreppen är stora och svårgenomträngliga och jag anser att det inte finns en rätt och konkret definition av dem. Istället använder jag mig av olika perspektiv och teorier av de två begreppen som tillsammans formar mitt teoretiska ramverk. På detta sätt förminskas inte begreppens komplexitet utan de fortsätter att vara komplexa och nyanserade.

Censur-begreppet

I sin bok *Censors at Work: How State Changed Literature* (2014) ger den amerikanska bokforskaren Robert Darnton ett tydligt exempel på hur spretigt censur-begreppet har blivit. Vid ett lektionstillfälle bad Darnton sina elever att skriva ner exempel på censur. Svaren han fick in inkluderade bland annat ”betyg”, ”politisk korrekthet”, ”förbud av vissa vapen”, ”hastighetsgränser”, ”tystnad”, ”övervakning”, ”artighet” och ”användning av ’hon’ istället för ’han’ som standardpronomen” (Darnton 2014, s. 16).

Darnton poängterar att listan är väldigt vid och inkluderar allt från lagliga sanktioner till psykologisk och teknologisk filtrering samt censur som utförs av statliga och privata institutioner, grupper och individer. Censur tycks anses vara överallt och därmed ingenstans anser Darnton. En sådan vid definition skulle göra begreppet meningslöst och ”censur” skulle bli en synonym med ”begränsning” (Darnton 2014, s. 17). Darnton berättar att censur traditionellt har studerats utifrån två breda generella perspektiv; det ena är kampen mellan yttrandefrihet och försök att begränsa den av politiska och/eller religiösa auktoriteter medan det andra är att undersöka censur utifrån ett mer retoriskt perspektiv av olika restriktioner av kommunikation. Det första forskningsperspektivet har oftast ett binärt synsätt där de goda krafterna som är för yttrandefrihet kämpar mot de mörka censurkrafterna. Den ser all censur som något ont som bör bekämpas. Det andra, mer filosofiska perspektivet, hävdar att allt tal och kommunikation utsöndrar kraft och oundvikligt påverkar sin omgivning och det är omöjligt att separera tal och kommunikation i konkreta kategorier som ”censur” och ”yttrandefrihet”. Darnton menar att båda dessa perspektiv har sina styrkor och svagheter och att i hans personliga undersökning har han inte använt sig utav en fast definition utav censur som han sedan söker efter exempel på. Istället uppskattar Darnton censurens mångsidighet. I sin undersökning utför han en närmare antropologisk djupdykning i de fält som ska undersökas och utforskar vilka olika former av censur som finns där (Darnton 2014, s. 17–19).

När det kommer till censurform på bibliotek är Lester Asheims artikel ”Not Censorship But Selection” (1953) mycket inflytelserik och citeras ofta än idag i diskussioner kring yttrandefrihet och censur på bibliotek. Asheim tar upp tre olika scenarier där ett bibliotek nekar ett inköp av en bok. Det första är på grund av att *boken har blivit förbjuden på nationell nivå*, det andra är när *biblioteket själv valde att inte köpa in den* och det tredje är när *boken har blivit borttagen som resultat av påtryckningar ifrån lokala intresseföreningar*. Asheim argumenterar att det första scenariot är ett exempel på ren censur, men det sker utanför bibliotekariens makt så hon kan inte anses ha en aktiv roll i censurakten. Den tredje scenariot är censur i dess mest komplexa form enligt Asheim, där en liten del av samhället får kraft att censurera tillgången av medier för samhället i stort. Även om det bara är i det andra scenariot som biblioteket är i full kontroll, och därmed ensamt står för ansvaret, ska bibliotekens roll i de andra scenarierna inte förminska (Asheim 1953, s. 64)

Asheim förklarar att det faller sig naturligt att ett bibliotek inte ska eller kan ha all litteratur, men betonar att det viktiga är att bibliotek sysslar med *urval*, inte *censur*. Skillnaden mellan en bibliotekarie som gör ett urval och en som sysslar med censur enligt Asheim är att den förstnämnda närmar sig sitt arbete med ett positivt perspektiv medan den sistnämnda har ett negativt tillvägagångsätt. Där en som ska göra ett urval letar efter anledningar att ha kvar ett verk, efter styrkor, värderingar och dygder samt närmar sig verket ifrån ett mer holistiskt perspektiv istället för detaljerna så letar en som censurerar efter svagheter, förvriddningar av tolkningar och en anledning att ta bort verket. Asheim förklarar skillnaden på följande vis:

”The selector says, if there is anything good with this book let us try to keep it; the censor says, if there is anything bad in this book, let us reject it. And since there is seldom a flawless work in any form, the censor’s approach can destroy much that is worth saving.” (Asheim 1953, s. 66)

Det finns dock problem med Asheims kriterier för urval och censur. I sin artikel ”Selection Versus Censorship in Libraries” (2002) tar professorn Tony Doyle upp hur bibliotekariens personliga åsikter kan färga en indelning som utgår efter Asheims kriterier på värderingar och dygder, två kriterier som av sin natur är ytterst personliga. Doyle tar även upp att censur lika gärna kan utföras genom ett urval baserat på ett positivt tillvägagångsätt. Bibliotekarien kan helt enkelt hävda att de inte har hittat någon styrka i en bok som kraftigt går mot deras egna värderingar och den därmed föll bort under urvalsprocessen (Doyle 2002, s. 18). Asheim släppte en ny artikel nästan 30 år efter den ursprungliga publikationen, delvis för att svara på den kritik han hade fått under åren samt för att uppdatera resonemangen för en modernare värld. Asheim håller sig kvar vid distinktionen mellan *urval* och *censur* men tar inte längre upp aspekter som sökandet efter dygder och värderingar, utan istället ska urvalet grunda sig på en opartisk bibliotekssamling som inte endast representerar samhällets större grupper utan även dess minoriteter och deras intressen.

Samhällets större grupper ska inte ha makten att censurera litteratur de inte ser öga till öga med och det är bibliotekariens roll att skydda allas rättigheter (Asheim 1983, s. 180f). Denna opartiska bibliotekssamling kan självklart inte ha ett lika stort utbud inom samtliga ämnen och det kommer att göra grupper missnöjda som vill att litteratur med deras perspektiv ska ta upp mer plats på hyllorna. Asheim uppmuntrar dock biblioteken att inte ge vika för dessa påtryckningar och att biblioteks största ansvar är att bevara och förmedla idéer, inte reducera dem (Asheim 1983, s. 184).

Bibliotekarien Carol Hole har ett annat perspektiv på censur och bibliotek och är starkt kritisk till Asheims indelning av urval och censurering. I sina artiklar "Who me, Censor?" (1984) och "Yeah, Me Censor" (1985) argumenterar Hole att biblioteken inte endast utför censur i sitt arbete utan även att det är oundvikligt och något som bibliotekarier bör vara medvetna om. Hon tar upp ett exempel där hennes bibliotek fick ett inköpsförslag på boken *The Anarchist Cookbook* (1976), en kontroversiell bok som bland annat beskriver hur man kan tillverka bomber och vapen. Hole förklarar att det inte skulle vara en diskussion om boken tog upp och beskrev en anarkistisk filosofi, men då hon och hennes kollegor ansåg att boken agerade mer som en handbok till mord och förstörelse så blev det diskussion om de skulle ta in boken (Hole 1985, s. 237). Hole argumenterar att biblioteken ständigt utför censur och att kalla det för urval är oärligt både för dem själva och för allmänheten. Biblioteken har endast opartiska samlingar på vissa ämnen, de har exempelvis inte böcker som skulle hjälpa en våldtäktsman för att balansera ut feministiska självförsvarböcker, eller en handbok hur man bryter sig in i hus, och detta är inte något som biblioteken heller bör sträva efter. Hole vidareutvecklar sin ståndpunkt:

We don't buy *101 Ways to Commit Murder*, either, because freedom has limits. Some of them are so well agreed upon, they're clichés: I don't have the right to shout, "Fire!" in a crowded theatre. My right to swing my fist ends where my neighbor's nose begins. If I libel my neighbour, I'm in big trouble. (Hole 1984, s. 152)

Urvalsarbetet kommer alltid innebära censur enligt Hole, det är oundvikligt. Detta inkluderar att inte köpa in högerextremistiska böcker på grund av dåliga recensioner eller hävda att det inte finns någon efterfrågan. Eller att göra det svårare för låntagare att få tag på medier, exempelvis genom att inte köpa in litteratur och istället hänvisa till fjärrlån. I slutändan är det människor som gör besluten angående urval och inköp och även om de kan sträva efter att vara opartiska så kommer deras personliga fördomar och åsikter vara avgörande. Så enligt Hole är inte frågan om biblioteken bör censurera eller inte, det är enligt henne oundvikligt, utan vad biblioteket ska censurera (Hole 1984, s. 148–152; Hole 1985, s. 242f)

I min undersökning har jag, precis som Robert Darnton, inte använt mig av en fast definition av censur. Varje informant jag har intervjuat har en egen uppfattning vad censur är och olika bibliotek har olika förutsättningar och perspektiv. Jag lägger inte heller någon positiv eller negativ värdering i termen vid min analys, men på grund av termens negativa konnotationer så har jag dragit mig ifrån att använda den

vid intervjutillfällena. Carol Hole är ett undantag och de flesta blir mycket kritiska när de blir anklagande att syssla med censur, Darnton förklarar att till och med dem vars jobb det var att censurera böcker i Sovjet inte såg sitt arbete som censur (Darnton 2014, s. 231f). Jag har använt mig av både Asheims och Holes tankar om urval och censur utan att helt hänge mig åt någon av dem; Asheims tankar om opartiska samlingar och skillnaden på urval och censur är användbara för att förstå hur många bibliotek närmar sig dessa frågor idag och Hole nyanserar och kritiserar hur bibliotekarier ser på sig själva och sitt arbete.

Biblioteksidentiteter

I sin licentiatavhandling *Om folkbibliotekens ideologiska identitet* (1998) undersöker Joacim Hansson hur bibliotekens ideologiska identitet skapades och formades under 1900-talets början. Hansson presenterar två olika ideologier och organisationer, den mer liberala nykterhetsrörelsens studiecirkelbibliotek samt arbetarrörelsens biblioteksverksamhet, som både hade olika syn på bibliotekets roll i samhället och dess användare. Medan nykterhetsrörelsens bibliotek var betydligt mer individfokuserade och handlade om självbildning så var arbetarrörelsen bibliotek mer av en uppfostrande karaktär enligt Hansson, till en sådan nivå att ett ”politiskt maktövertagande” och viljan till en mer explicit samhällsutveckling var central i deras biblioteksverksamhet. Synen på, och användningen av, skönlitteratur skilde sig även mellan de två organisationerna. Nykterhetsrörelsen hade en mer tolerant syn på skönlitteratur som bildningsmedel och ansåg att skönlitteraturen hade ett estetiskt värde och funktion i biblioteksverksamheten, medan arbetarrörelsen sökte sig mer till det politiskt korrekta och facklitteratur som stödde rörelsens politiska mål (Hansson 1998, s. 129). Hansson anser även att de två organisationerna skiljer sig när det kommer till människosyn och hur de ser bibliotekets användare som aktiva och myndiga medborgare:

Medan nykterhetsrörelsen låter hela sin verksamhet bygga på den enskilde individens val, ideologiskt och moraliskt, så låter arbetarrörelsen, åtminstone i den tidiga skepnad som jag haft anledning att titta närmare på, individen underkastas de kollektiva mål som rörelsen i stort arbetar för. (Hansson 1998, s. 129)

Hansson framstår inte alltid som helt neutral i sina jämförelser och använder flera uttryck som kan uppfattas som värderande; i synnerhet termen ”politiskt korrekt” som har konkreta politiska associationer och undertoner i den moderna politiska debatten. Detta till trots är Hanssons redogörelse för olika syner på bibliotekets roll i samhället mycket användbar för min undersökning.

Juristen Johan Hirschfelt utreder i artikeln ”Biblioteken – en femte funktion i den demokratiska rättsstaten” (2017) bibliotekens funktion i det svenska samhället. Hirschfelts artikel är en del av omvärldsrapporten *Den femte statsmakten* (2017) som gavs ut av sekretariatet för nationell biblioteksstrategi. Med bakgrund i olika svenska författningar, som grundlagarna och 2014 års Demokratiutredning, närmar sig Hirschfelt bibliotekslagen och sätter in den i en större kontext. Hirschfelt presenterar fyra centrala värdeord som symboliserar bibliotekets uppdrag; *fri åsiktsbildning, neutralitet, allsidighet* samt *tillgänglighet för alla*.

Fri åsiktsbildning på biblioteken innebär att bibliotek ska stå fria från censur eller andra hindrande åtgärder, något som är en central princip i yttrandefrihetsgrundlagen (YGL) och Tryckfrihetsförordningen (TF). Hirschfelt påminner om att ”censurförbudet” i YGL och TF, som förklarar att det är förbjudet för en myndighet att hindra en tryckning eller utgivning av en skrift på grund av skriftens innehåll, inte appliceras på biblioteken. Att spärra en hemsida på ett bibliotek eller att inte köpa in en bok är inte censur enligt Justitiekanslern (Hirschfelt 2017, s. 73f).

Biblioteken, i egenskap av att vara förvaltningsmyndigheter, ska följa objektivitetsprincipen som presenteras i regeringsformen, vilket innebär att deras verksamhet ska beakta allas likhet inför lagen samt iaktta saklighet och opartiskhet. Enligt Hirschfelt så går detta lätt att se som grundlagens version av bibliotekens ledord *neutralitet, allsidighet* och *tillgänglighet för alla*. Det räcker inte att biblioteken endast iakttar saklighet och opartiskhet i sin verksamhet utan biblioteksanställda bör även ha ett sakligt och opartiskt beteende. Hirschfelt berättar att objektivitetsprincipen aktualiseras vid fel som bristande rutiner vid ärendehandläggning, hänsyn till politiska åsikter samt brister i uppträdande och uttalanden. (Hirschfelt 2017, s. 76f). Bibliotek har drabbats av rättsfall där de anklagas för att inte följa objektivitetsprincipen, exempelvis vid de två JO besluten som kom 2017 (Se kapitlet Bakgrund ”Två JO-beslut”).

Avslutningsvis går Hirschfelt in på mänskliga rättigheter och alla människors lika värde och hur biblioteken närmar sig det i sitt arbete. Hirschfelt poängterar att det inte presenteras någon motsättning i förarbetet till den nuvarande bibliotekslagen mellan påståendena att biblioteket ska både verka för det demokratiska samhällets utveckling genom fri åsiktspridning samt att de ska ske med ett beaktande av den fria åsiktsbildningen. Båda ska uppfyllas. Det finns inga exakta vägledande dokument hur ett bibliotek ska gå till väga om de två påståendena strider mot varandra. Hirschfelt berättar dock att de JO-beslut som har berört ämnet samt följande citat ifrån de auktoritativa grundlagskommentarerna bör vara vägledande:

Principen, att det allmänna ska verka för att demokratins idéer blir vägledande, måste ses som ett riktgivande stadgande för alla offentligt anställda. De har att i sitt arbete vara verksamma i denna riktning. Den som t. ex. är motståndare till de idéer om demokratin, som omfattas av folkmajoriteten, får icke utveckla sina tankar i sitt arbete. En lärare är skyldig att icke förhålla sig neutral till olika samhällsåskådningar i sin undervisning utan i denna endast verka för demokratins idéer. Detsamma gäller till exempel en journalist, som medarbetar i ett statligt eller kommunalt informationsblad. (Hirschfelt 2017, s. 82)

De rättsliga tolkningsmetoderna räcker inte hela vägen när man undersöker hur biblioteket ska agera berättar Hirschfelt men de ger dock en god hjälp på färden. Enligt Hirschfelt är en god utgångspunkt att ”verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra med kunskapsförmedling och att detta ska ske under ledorden allsidighet och kvalitet”. Enligt Hirschfelt så faller det på bibliotekariernas profession att förmedla kunskap om demokratins kärnvärden samt att göra det ”under lagarna”. I biblioteket måste motstående värden och intressen kunna hanteras och avvägas, vilket kräver att bibliotekarierna har ett stort professionellt kunnande, gott omdöme och erfarenhet (Hirschfelt 2017, s. 85).

Enligt bibliotek- och informationsvetenskap professorn David Lankes i *The new librarianship field guide* (2015) är bibliotekens breda syfte ”community improvement”. I många samhällen är biblioteken den enda medborgliga organisationen vars huvudsakliga uppgift är att hjälpa medborgare oberoende av deras ålder, socioekonomiska bakgrund och arbetsbakgrund. Lankes sätter bibliotekarierna i centrum och argumenterar att det är de som har möjligheter att forma biblioteket och förändringen biblioteket utför. Ingen bibliotekarie är neutral förklarar Lankes och de gör val som kommer forma samhället omkring dem. Förhållandet mellan bibliotekarie och biblioteksanvändare är symbiotiskt; biblioteksanvändarna har makt över att forma biblioteket och dess arbete och bibliotekarierna formar samhället utifrån deras val i sitt arbete (Lankes 2015, s. 66, 145). Lankes förklarar även att en bibliotekarie har vissas värderingar som hen ska följa och till och med definierar yrket i stort:

A librarian is defined by a mission, a set of facilitating tools, and a set of values the underlie the entire profession. These values are:

- service;
- learning;
- openness;
- intellectual freedom and safety; and
- intellectual honesty. (Lankes 2015, s. 66)

Allt för ofta minimeras den mänskliga aspekten på biblioteken, och det som skiljer ett rum med böcker och ett bibliotek är bibliotekarierna. Därför bör bibliotekarierna involvera sig mer i samhället och lära känna sitt närområde så de kan forma biblioteket där efter. ”Community improvement” är inte ett statiskt mål utan exakt vad det innebär ändras beroende på situationen och förutsättningarna i samhället som biblioteket är en del av, men det kräver att bibliotekarierna involverar sig mer och jobbar direkt mot sin målgrupp (Lankes 2015, s. 154f).

Till skillnad ifrån teorierna jag använder som berör begreppet ”censur” så talar dessa perspektiv inte mot varandra och ger olika svar på samma fråga. Istället har de olika infallsvinklar och berör olika aspekter angående vilken roll och identitet biblioteken har i samhället, vilket samtliga är värdefulla för detta arbete. Hansson återger ett mer historiskt perspektiv på frågan och presenterar synsätt som finns

kvar än idag. Hirschfelt har ett juridiskt perspektiv som är baserat på grundlagarna och de svenska författningarna och undersöker vad lagen och tidigare juridiska beslut formar bibliotekets uppdrag. Slutligen fokuserar Lanke på den mänskliga faktorn och på bibliotekaryrket i sig. I detta arbete kommer de tillsammans att bidra med olika kompetenser som är viktiga för att närma sig bibliotekens roll.

Metod och material

I detta arbete använts huvudsakligen kvalitativa intervjuer för att utvinna materialet. I *Samhällsvetenskapliga Metoder* (2011) uppges den kvalitativa forskningens styrkor bland annat vara att den är tolkningsinriktad och interpretativistisk samt att den vilar på individers förståelse och tolkning av den sociala verkligheten. Kvalitativa metoder har även en konstruktionistisk kunskapssyn, där sociala egenskaper är resultatet av ett samspel mellan individer att det inte finns någon faktiskt och objektiv sanning ”där ute”, till skillnad från naturvetenskapen som ofta är ute efter att hitta dessa objektiva sanningar (Bryman 2011, s. 341)

Detta var användbart i den här studien då syftet inte var att undersöka vilka bibliotek som hade kontroversiella verk i sitt bestånd och vilka som nekade inköp av dessa verk. För det syftet skulle en kvantitativ studie varit mer passande. De intressanta frågorna var varför beståndet såg ut som det gjorde, vilka dokument, tankegångar och diskussioner som var centrala i dessa beslut. Detta är inte frågor som ämnar sig att besvaras med kvantitativa metoder som en enkät, utan för att besvara dem på bästa sätt är kvalitativa metoder det mest passande.

De kvalitativa intervjuerna i synnerhet passade arbetet bättre än andra kvalitativa metoder såsom en etnografisk studie eller en deltagande observation. Dessa är bra att komplettera med om forskaren vill se den andres perspektiv, om man vill sätta sig in i dennes vardagsliv (Lalander 2015, s. 93). I denna studie så är fokuset inte på informanternas vardagsliv eller hur vardagen ser ut på biblioteken. I studien representerar informanterna inte i första hand sig själva utan de representerar sin organisation. Åsikterna och tankarna som är intressanta för studien är inte huvudsakligen de som informanterna själva har utan de som har diskuterats internt och presenteras inom organisationen. Detta präglar även hur frågorna har ställts samt hur diskussionerna har gått under intervjuerna; jag har inte sökt personliga åsikter, som att fråga vad de personligen tycker om diskussionsämnet, utan har istället hållit diskussionen kring vad biblioteket som organisation har för åsikter.

För att kunna kontrollera samtalet på den här nivån används semistrukturerade intervjuer, då detta gör att man håller sig mer till ett specifikt ämne i en större grad än till exempel ostrukturerade intervjuer men samtidigt ha en mer öppen och anpassningsbar situation vid en strukturerad intervju (Bryman 2011, s. 416). En intervjuguide konstruerades (se bilaga 1) före det första intervjutillfället. Intervjuguiden ska inte innehålla alltför komplexa frågor, exempelvis frågor som tar upp mer än en frågeställning i taget, utan jag höll mig istället till korta och koncisa frågor som ska uppmuntra till diskussion (Luo & Wildemuth 2009, s. 234).

Intervjuguidens har dock inte använts som en manual som skall följas ordagrant, utan diskussionerna tilläts att sväva ifrån ämnet. Detta i syfte att inte avbryta informanterna samt att låta dem själva styra diskussionen. Frågorna var även

formulerade på ett öppet vis, de var mer menade som noteringar angående diskussionsämnen som skulle tas upp än ordagranna frågor som var tvungna att ställas. Dessa ämnen gick ofta in i varandra och det var vanligt att en informant tog upp en frågeställning innan jag kom till den delen av intervjuguiden. Detta innebar att under intervjun hoppades det mycket runt i intervjuguiden och diskussionen gick ofta fram och tillbaka samt att jag ställde följdfrågor på ämnen vi redan hade varit och rört vid. Detta i enlighet med Luo & Wildemuth som anser att en av fördelarna med semistrukturerade intervjuer är att den som håller i intervjun inte behöver hålla sig ordagrant till sin intervjuguide och har möjligheten att ställa frågorna i en annan ordning än vad som var tänkt ifrån början. Det är upp till intervjuaren själv att avgöra hur mycket man tar ut svängarna (Luo & Wildemuth 2009, s. 233)

Jag använde även en kvantitativ undersökning i mitt arbete, detta i form av en mindre lista jag hade med mig till varje intervju. Listan (se bilaga 2) var en lista på diverse verk som jag undrade om biblioteken hade inne på biblioteket eller hur de skulle ställa sig till att köpa in om ett inköpsförslag kom in på dem. Verken som listan bestod av var antingen sådana som redan hade diskuterats i media eller verk som på olika sätt kan uppfattas som icke demokratiska, så som folkmordsförnekande verk eller tidskrifter långt ut på höger- eller vänsterkanten politiskt. I listan var verken blandade utan någon inbördes ordning. Utöver det komparativa elementet detta medförde, att en jämförelse mellan hur de olika biblioteken ser på olika verk skulle bli möjlig, så ansåg jag att detta skulle vara ett bra komplement till intervjun då diskussionen kunde gå ner ifrån en makronivå om mediaplaner och policys till en enskild titelnivå.

Genomförande och material

Jag har utfört fem intervjuer vid fem olika bibliotek. Tre av intervjuerna utfördes tidigt 2018 och de två sista i början av 2019. Dessa bibliotek var Bibliotek Uppsala, Bibliotek Botkyrka, Biblioteket Falköping, Vänersborg bibliotek samt Stockholms Stadsbibliotek. Vid de fyra förstnämnda biblioteken utförde jag singelintervjuer medan vid den sistnämnda var det två representanter från biblioteket som deltog under intervjun. Samtliga av informanterna hade ledande administrativa roller inom biblioteket de representerade, exempelvis biblioteks- eller avdelningschef. Samtliga av mina informanter var runt medelålders och hade svensk bakgrund. En av representanterna för Stockholms Stadsbibliotek var en man, de övriga informanterna var kvinnor.

Målet med mitt urval av bibliotek var att få in en variation på städer och bibliotek. Huvudsakligen ville jag ha en bredd på bibliotek ifrån städer som har olika befolkningstäthet, men även variation på städer med olika karaktär. Ifrån universitetsstaden Uppsala till förorten Botkyrka till den relativt lilla västkusttätorten Vänersborg. Bibliotek Botkyrka och Biblioteket Falköping var även de två bibliotek

som de tidigare nämnda JO-besluten berörde, beslut som utgör en central del av mitt arbete, så det var värdefullt för min undersökning att ha med deras unika perspektiv.

Jag kom i kontakt med samtliga av mina informanter genom deras jobbmail, mallen för mailen är bifogat som bilaga 3. Två av de jag mailade vidarebefordrade mig till en annan inom organisationen som hade mer kunskap om ämnena intervjun skulle handla om, varav resten accepterade förfrågan om intervju personligen. Samtliga av intervjuerna utfördes på informanternas arbetsplats, i vad Jacobsen kallar en naturlig intervjuplats där informanten känner sig hemma (Jacobsen 2017, s. 102).

Jag spelade in samtliga intervjuer men förde även snabba anteckningar under samtalen. Detta gjorde att jag kunde vara aktiv under samtalet utan att avbryta mina informanter och inte slappna av och lita alltför mycket på min inspelning (Jacobsen 2017, s. 103). Mitt skrivande blev även en del av mitt kroppsspråk där jag kunde visa att det informanten pratade om var av intresse och att de ska vidareutveckla och fortsätta på samma spår, även det en viktig del under intervjutillfället (Ahrne & Eriksson-Zetterquist 2015, s. 45). Det var inga problem att få mina informanter att tala under intervjuerna och alla kom väl förbereda och kunniga inom sina områden. Jag använde mig sparsamt av mitt frågeschema utan hade den mer som checklista på ämnen som skulle tas upp, men samtalen flöt ofta på och rörde sig naturligt ifrån en punkt till nästa.

I *Handbok för kvalitativa metoder* (2015) presenteras fem klassiska regler som intervjuerna bör hålla sig till, dessa är:

1. Intervjuaren ska lyssna på den som talar på ett tålmodigt och vänligt men intelligent reflekterande sätt
2. Intervjuaren ska inte framhäva någon form av auktoritet.
3. Intervjuaren ska inte ge råd eller moraliska förmaningar.
4. Intervjuaren ska inte gräla/argumentera med den som talar.
5. Intervjuaren ska bara tala eller ställa frågor under särskilda förhållanden. ’

(Ahrne & Eriksson-Zetterquist 2015, s. 37)

Dessa är gamla regler och idag följs de inte till alltid punkt och pricka, men jag kände att de hjälpte mig i min undersökning. I synnerhet att jag skulle inneha en passiv roll i samtalet och inte utge mig för att vara någon auktoritet. Ett fåtal gånger presenterade jag ett annat synsätt eller perspektiv än det som informanterna presenterade för att se hur de ställde sig till det, men jag var noggrann med att presentera det neutralt och att det inte var mina egna åsikter. Under inga av intervjutillfällena upplevde jag någon fientlig eller antagonistisk stämning, utan det var en avslappnad och trevlig miljö och liknande ofta ett vanligt samtal än en strikt strukturerad intervju, även om både jag och mina informanter valde och övervägde våra ord väl.

Snabbt efter varje intervju, medan jag fortfarande hade samtalet i minnet, så började jag att transkribera intervjuerna. Jag gjorde beslutet att ha kvar små läten,

meningar som påbörjats och avslutas direkt samt andra små vardagligheter från samtalen för att återge samtalet så korrekt som möjligt. Jag valde även att ha med små pauser och avbrott som skratt i transkriberingen, dessa betecknas som [...] och [skratt] respektive i texten. Eftersom jag inte ämnade göra någon språklig- eller konversationsanalys, utan såg mina informanter som representanter för sina organisationer, utgick jag från *Handbok i kvalitativa studier* och lade min transkribering på den nivå som analysen behövde (Ahrne & Eriksson-Zetterquist 2015, s. 51). Därför beslöt jag att inte ta med aspekter som dialekt, små stakningar på ord och andra minimala språkliga vanor för att hålla läsbarheten så hög som möjligt och för att återge informanterna på ett respektfullt sätt.

Sista delen av källmaterialet är styrdokument från de olika biblioteken, såsom mediaplaner eller inköpspolicyer. Dessa ämnar komplettera intervjuerna och få mer genomarbetade och diskuterande svar än de som oftast kommer fram genom semistrukturerade intervjuer. I de flesta fallen fanns dessa styrdokument att få tag på genom bibliotekens hemsidor och i det enstaka fallet då de inte fanns tillgängliga för allmänheten så erbjöd sig informanten att skicka de relevanta dokumenten till mig.

Analysmetod

I en kvalitativ undersökning produceras en mycket stor mängd material som sedan ska bearbetas. Rennstam och Wästerström delar upp detta i tre olika problem man möter som forskare. *Kaosproblemet*, hur materialet ska sorteras för att skapa ordning, *representationsproblemet*, hur forskaren ska reducera empirin och visa det som är väsentligt utan att vinkla undersökningen och *auktoritetsproblemet* hur forskaren slutligen ska representera sitt material och förhoppningsvis bidra till forskningsfältet (Rennstam & Wästerfors 2015, s. 220f).

För att hjälpa mig genom dessa problem använde jag kvalitativ innehållsanalys som analysmetod. Innehållsanalys ligger alltid nära till hands när ett stort textmaterial ska sorteras och reduceras, huvudsakligen när forskaren ämnar kvantifiera något i undersökningen. Den kvantitativa innehållsanalysen går ut på att räkna eller mäta hur ofta en företeelse, som en fras eller ett ord, förekommer i en text. Detta var inte optimalt i min mer kvalitativa studie som söker mer motiveringar och nyanserande diskussioner. Kvalitativ innehållsanalys däremot är en textstudie där ingenting räknas eller mäts vilket var det jag använde mig av för att bearbeta mitt material (Bergström & Boréus 2005, s. 34f).

Kvalitativ innehållsanalys har även en induktiv syn på kunskap till skillnad ifrån den kvantitativa som har en deduktiv. Detta innebär att istället för att bestämma kategorier och teman som aktivt sökes efter i texten så läses och jämförs textmaterialet flera gånger noggrant tills teman, likheter och skillnader framträder

naturligt. Detta gör undersökningen återigen mer öppen och anpassningsbar (Zhang & Wildemuth 2009, s. 309).

Några exempel på teman som framträdde i min läsning, som jag sedan grundade min analys på, var *kvalité*, *demokratiuppdraget*, *neutralitet* samt *användning av rummet* m.fl. Jag delade slutligen upp empiriska redovisningen i tre delar: *Bibliotekslagen och JO-besluten*, *Inköp av medier* och *Bibliotekens roll i samhället*. Vissa av temana presenteras huvudsakligen i en av delarna medan andra genomsyrar hela empiridelen i stort.

Etiska reflektioner

Enligt Vetenskapsrådet finns det fyra allmänna huvudkrav beträffande etik inom humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning; informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Vetenskapsrådet 2002, s. 6). Informationskravet är att informanterna ska veta vad undersökningen handlar om samt vilka villkor som gäller för deras deltagande, samtyckeskravet menar att deltagarna i en undersökning ska ha rätt att själva bestämma över sin medverkan, konfidentialitetskravet innebär att samtliga personuppgifter ska förvaras så att obehöriga inte kan ta del av dem, samt att informanterna i undersökningen ska ges största möjliga konfidentialitet. Nyttjandekravet innebär att informationen som samlas in endast ska användas för forskningsändamål (Vetenskapsrådet 2002, s. 7, 9f, 12, 14).

I enlighet med informationskravet var jag tydlig i mitt ursprungliga mail vad syftet med min undersökning och uppsats var, något jag även återupprepade innan varje intervjutillfälle. Jag frågade inför varje intervju om jag hade tillstånd att spela in, vilket samtliga godkände. Det hände under intervjuerna att informanter ändrade sig angående det vi tidigare hade diskuterat. Trots informanternas expertis så var det aspekter som togs upp i vår diskussion som de inte tidigare hade övervägt. Det hände därmed att informanterna ändrade på påståenden de hade sagt tidigare i intervjun. Vid dessa tillfällen, i enighet med samtyckeskravet samt på mina informanternas förfrågan, har jag endast med deras reviderade synpunkter och de åsikter som informanterna ändrade har inte tagits med i min undersökning. Vid varje intervju uppstod det även små samtal före och efter intervjutillfället och även, av naturliga skäl, reflektioner av min undersökning. Inget av mitt material är baserat på dessa inofficiella konversationer då det enkelt kan leda till etiska komplikationer att ha med information utanför det överenskomna intervjutillfället (Kvale & Brinkmann 2014, s. 108).

I min undersökning omnämns inga av mina informanter vid namn eller jobbtitel, i syfte att uppehålla deras konfidentialitet till högsta grad. Undersökningen handlar om organisationerna och deras åsikter, inte de enskilda biblioteksanställda. I min undersökning kommer jag kalla min informant ifrån Bibliotek Botkyrka

Annika, Bibliotek Uppsala informant för *Birgitta*, Stockholms Stadsbibliotek för *Carin* och *Anders*, Bibliotek Vänersborg för *Dagny* och informanten ifrån Biblioteket Falköping för *Elin*, alla slumpmässigt utvalda namn.

Kontroversiella medier på bibliotek

Jag har delat upp resultatet av min undersökning i tre olika delar. Varje del berör ett brett ämne som var centralt i min studie, *Bibliotekslagen och JO-besluten*, *Inköp av medier* samt *Biblioteksidentiteter*. På grund av ämnets natur kommer ämnena även gå in i varandra och diskussioner och tankar återkommer i flera av delarna. Detta har jag ansett vara oundvikligt och inte något jag har arbetat mot. En mer genomgående analys av styrdokumentet samt resultatet av den kvantitativa listan presenteras även under delen *Inköp av medier*.

Varje del avslutas med en sammanfattande analys och en upprepning av delens centrala poänger.

Bibliotekslagen och JO-besluten

Det första temat berör en av de mer grundläggande utgångspunkterna i mitt arbete; uppfattar informanterna en motsägelse i bibliotekslagens andra paragraf, då lagen både understryker hur biblioteken ska verka för det demokratiska samhällets utveckling och vara för fri åsiktspridning. Paragrafen i sin helhet lyder:

2 § Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning.

Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt. Biblioteksverksamhet ska finnas tillgänglig för alla. (SFS Bibliotekslag 2013:801)

Av mina informanter var det endast Annika ifrån Bibliotek Botkyrka som upplevt att det fanns tillfällen där delar av lagen ibland talade mot sig själv, men hon gick inte så långt som att säga att lagen i sig var motsägelsefull. Hon upplevde att det fanns stunder där kunskapsförmedling och fri åsiktsspridning hade agerat mot varandra (Intervju 1). Detta leder till en diskussion om kvalitén på medierna som biblioteken innehar, där biblioteken sviker sitt uppdrag som kunskapsförmedlare om de står helt för en fri åsiktspridning, speciellt om de åsikter som framförs presenteras som konkret fakta. ”Jag tror att vi behöver vara väldigt varsamma med att relativisera kunskap [...] vilket ju är det som sker om man inte genomför en kvalitetsgranskning av den litteratur som tas in” berättar Annika (Intervju 1). Detta är något som flera informanter återkom till i våra samtal; om en bok finns på ett bibliotek anses verket vara mer trovärdig och legitim, något som går att utnyttja. Ska en facklitterär bok vars trovärdighet och neutralitet kritiserats stå bredvid andra verk som är skrivna av stora och pålitliga namn inom fältet? Inget kommer utskilja den

ena boken som mer legitim än den andra för den som inte innehar kunskap om fältet. Detta har stundom kritiserats av mina informanter, även om ingen klar lösning har presenterats.

Representanterna från de resterande biblioteken ansåg inte att det fanns någon motsägelse i utformandet av lagparagrafen. Den fria åsiktsbildningen är bara en av många delar av bibliotekens demokratiuppdrag och deras arbete varken startar eller slutar där. Carin från Stockholms Stadsbibliotek poängterar att demokratiuppdraget och målet om fri åsiktsspridning inte presenteras som jämbördiga i Bibliotekslagen utan att biblioteken ska uppnå demokrati genom att ha fri åsiktsspridning.

Det viktiga är ju att det är just formulerat så. Alltså 'bidra till det demokratiska samhällets utveckling genom fri åsiktsspridning och kunskapsförmedling' [...] jag kan ibland uppfatta att man sätter punkt efter 'bidra till det demokratiska samhällets utveckling' [...] men det är ändå tydligt i lagstiftningen att vi ska bidra till det demokratiska samhället just genom att ha en fri åsiktsbildning (Intervju 3)

Birgitta ifrån Bibliotek Uppsala är inne på ett liknande spår och påminner om att en av bibliotekariernas huvudsakliga kompetenser är att hjälpa låntagarna att hitta adekvata källor och att de kan och ska hjälpa besökarna att bilda sin egen fria åsikt. Att biblioteket sedan har en mängd böcker från olika perspektiv och bakgrunder anser hon är okontroversiellt (Intervju 2). Anders från Stockholms Stadsbibliotek anser även att en viktig distinktion är att biblioteks uppdrag inte är att tillhandahålla medier som innehåller synpunkter eller värderingar som ska hjälpa samhället att bli mer demokratiskt, utan att biblioteket ska skapa ett mer demokratiskt samhälle genom att vara en resurs för fri åsiktsspridning. Det ska tillåta innehåll som kan uppfattas strida mot demokratiska värderingar så länge inte verken bryter mot lagen, som exempelvis hets mot folkgrupp. "[D]et är inte vårt uppdrag att leta upp demokratiska böcker eller så" förklarar Anders. "Och heller inte att gallra eller inte köpa in anti-demokratiska böcker" lägger Carin till (Intervju 3).

Situationen var lite annorlunda i Vänersborg. Dagny berättade att de hade hängt med i diskussionerna angående inköp av kontroversiella böcker och pratat internt inom personalgruppen, men att de inte själva hade blivit involverade i diskussionen och gjort något faktiskt beslut. Hon berättar att det kan vara "lurigt" när det kommer till vissa böcker men att de än så länge inte har nekat något inköp på grund av icke-demokratiskt innehåll. De planerade dock att uppdatera sin mediapolicy under 2019, delvis på grund av de uppmärksammade nationella diskussionerna och skulle då se över hur de arbetar med kontroversiella inköp. (Intervju 4)

Elin vid Falköpings bibliotek betonade att JO-beslutet de hade fått förklarar att biblioteken varken kan eller ska köpa in all litteratur men att de inte ska lägga en värdering i vad låntagarna vill läsa. Om ett bibliotek väljer att inte köpa in en bok så kan de alltid fjärrlåna den istället. Hon tycker att lagen är tydlig och att det är den de nu ska följa. Hon berättade att enligt deras förra medieplan så skulle biblioteket inte fjärrlåna böcker de tidigare hade beslutat att inte köpa in, vilket var fallet med

boken *Världsmästarna* (2010) vilket Falköpings JO-beslut berörde. Biblioteket har sedan beslutet ändrat sin medieplan och fjärrlånar nu böcker som de av någon anledning inte köper in. (Intervju 5)

Elin berättar även att hon tycker JO-besluten var något som var behövligt för biblioteksvärlden att gå igenom.

Elin: Det var bra att få detta prövat, för att det var många... det satte igång tankar hos många bibliotek. Sen var det ju tråkigt att det var just vi som fick sån uppmärksamhet, även om jag tänker att Botkyrka fick det mycket värre.

Victor: Så i slutändan var det värt att gå igenom?

Elin: Ja, kanske på ett sätt. (Intervju 5)

Hon fortsätter med att förklara att man måste separera vad man tycker som individ och hur man agerar som biblioteksanställd. Som anställd måste man respektera lagen och följa den hävdar Elin. (Intervju 5)

Annika vid Botkyrka Bibliotek berättar att för dem så ändrade JO-besluten att de inte längre gör en kvalitetsbedömning av det som de fjärrlånar, något som de gjorde förut. De ska även se över sitt biblioteksprogram och ta fram en ny inköpspolicy. Annika underströk dock att enligt JO-beslutet var ”kvalité” en av de få parametrar man kan anföra sig till när det gäller inköp (Intervju 1).

För Vänersborgs Bibliotek blev JO-besluten ytterligare ett tecken på att detta var något som de behövde ta ställning till; det gjorde dem mer medvetna om situationen och att den skulle kunna sprida sig till dem även om det inte hade gjort det än så länge (Intervju 4).

För både Bibliotek Uppsala och Stockholm Stadsbibliotek blev JO-besluten en bekräftelse på att deras tidigare beslut och agerande inom ämnet var korrekta. Carin från Stockholms Stadsbibliotek förklarar att de har handlat enligt sin mediapolicy men att efter JO-besluten blev det även uppenbart att de hade tolkat lagen på samma sätt som JO.

Så som vi har tolkat lagen tycker ju vi bekräftas av dom här JO-besluten. Det JO uppehåller sig kring är att [...] vi kan tillåta innehåll som går emot dom demokratiska värderingarna, så länge som det håller sig inom lagen naturligtvis, till exempel hets mot folkgrupp, men utöver det så ska vi inte göra urval baserat på dom värderingar eller dom åsikter som förs fram. (Intervju 3)

Birgitta ifrån Bibliotek Uppsala ser på det mer att deras uppgift är att tillgängliggöra olika medier, inte kontrollera vad deras besökare lånar.

Birgitta: Och nu tycker jag det är jätteskönt att vi fick stöd utav JO i somras.

Victor: Vi kan faktiskt gå på det på direkten. De JO-besluten som kom, ändrade det eran syn någonting eller var det mer som du var inne på att det konfirmerade den syn ni hade?

Birgitta: Ja, mer så att det konfirmerade. Det tror jag var för att vi, och vi var säkert inte unika med det här, men att vi hade famlat ett tag och suttit i sådana här media spörsmålfrågor. (Intervju 2)

Delsammanfattning

Majoriteten av mina informanter menade att bibliotekslagen var tydlig och inte motsägelsefull. De ansåg att syftet med bibliotekslagens formulering inte var att ”*det demokratiska samhällets utveckling*” och ”*den fria åsiktsspridning*” ska väga lika tungt för biblioteken, utan att biblioteken ska arbeta med fri kunskapsförmedling och genom detta arbete göra samhället mer demokratiskt. Man bör inte sätta en punkt efter ”bidra till det demokratiska samhällets utveckling” som Carin ifrån Stockholm Stadsbibliotek uttrycker det, utan lagens kompletta formulering ska tas i åtanke. Detta är i enlighet med Hirschfelt och hans analys av bibliotekslagen, som menar att det är genom den fria kunskapsbildningen som biblioteken ska bidra till det demokratiska samhället (Hirschfelt 2017, s. 85).

JO-besluten klargjorde för mina informanter hur biblioteken ska agera angående inköp av potentiellt kontroversiellt material, tidigare så har det mer varit upp till de individuella biblioteken och det har saknats tydliga nationella riktlinjer. Det är värt att notera att JO-besluten alltid kändes närvarande vid intervjuerna med mina informanter.

Inköp av medier

Nästa tema berör hur de olika biblioteken närmar sig inköp, i synnerhet av potentiellt kontroversiell litteratur. Det återkommande temat i samtliga intervjuer var att de utgick efter ”kvalité”. Flera av informanterna nämnde att kvalité var centralt i deras inköpsbeslut. Detta stämmer överens med JO-besluten som kom under sommaren 2017, där det understryks att ett bibliotekens utbud bör ”präglas av kvalitet” men att biblioteken inte ska beakta de värderingar och åsikter som ges uttryck i en bok när de överväger ett inköp (JO 2017a, s. 8). Utöver denna och liknande formuleringar i JO-besluten så ges det ingen direkt konkret definition av kvalité.

Detta är något som speglas i de olika organisationernas styrdokument. Samtliga av de undersökta biblioteken hade någon version av styrdokument i form av mediepolicy, medieplaner och inköpsrutiner och samtliga av styrdokumentet tar upp ”kvalité” i någon form. Bibliotek Uppsalas inköspolicy säger att de, i enlighet med bibliotekslagen, har ett ”utbud präglad av allsidighet och kvalitet.” Ett utbud som ska ”bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning utan inskränkningar utifrån ideologiska, politiska eller religiösa utgångspunkter” (Uppsala Kommun 2017).

Enligt Falköpings Biblioteks medieplan utgår de från aktualitet och kvalitet när det kommer till inköp. Medieplanen poängterar att flera facklitterära ämnen, som medicin, teknik, juridik och geografi, har högre krav på aktualitet än andra delar av beståndet och att man hellre låter hyllor stå tomma än innehålla gammalt och inaktuellt material. När det kommer till kvalité så utgår medieplanen ifrån bibliotekslagen och förklarar att biblioteken ska göra ett aktivt urval baserat på kvalitetsprinciper. Medieplanen förklarar att de i egenskap av folkbibliotek varken kan eller ska tillhandahålla alla böcker. Klassisk litteratur samt litteratur av historiskt intresse behöver inte följa samma kvalitetsprinciper och det tas hänsyn till att de skapades under en annan samhällsyn. Medieplanen tar även upp JO-beslutet.

Vid inköp ska även omdebatterade, smala och kontroversiella åsikter ges utrymme, för att på så sätt bidra till diskussioner, tolkningar och omtolkningar. Väljer vi att inte köpa en bok på grund av brister i kvalitet (se JO-anmälan Dnr 4650-2016) erbjuder vi fjärrlån. (Biblioteket Falköping 2018)

Vänersborgs Bibliotek, Stockholm Stadsbibliotek och Bibliotek Botkyrka går steget längre och gör en beskrivning av vad termen ”kvalitet” betyder för dem i inköpsituationer. Under intervjun med Dagny ifrån Vänersborgs Bibliotek så berättade hon att deras medieplan var ganska gammal och att de skulle se över den under 2019, i synnerhet nu när JO-besluten hade kommit (Intervju 4). I den nuvarande medieplanen står det att de bedömer kvalitén på medierna utifrån följande aspekter:

- Litterär kvalitet (personskildring, miljö, språk m.m.)
- Värderingar (könsroller, främlingsfientlighet, rasism)
- Vederhäftighet (tillförlitlighet och aktualitet)

- Biblioteken kan avslå inköpsförslag och fjärrlån om de inte motsvarar dessa kvalitetskrav. (Vänersborgs Bibliotek 2014)

Medieplanen berättar även att max tre titlar per enhet ska köpas in och först när antalet beställningar är fler än sex så köps andra exemplaret in. Om kön blir lång på titlarna så ska låntagarna påminnas att titeln också finns som e-bok om detta är fallet. Inköpsförslag uppmuntras och vid eventuellt avslag på grund av kvalitetsbrist så är det bra om fler än en biblioteksanställd gör bedömningen. (Vänersborgs Bibliotek 2014).

I Stockholms Stadsbiblioteks mediepolicy ägnas en del just åt att definiera olika begrepp, så som ”användare”, ”tillgänglighet” och ”kvalitet”. Definitionen som presenteras lyder:

Kvalitet = en strävan efter titelbredd på samlingsnivå, genom ett rikt och varierat medieutbud som innefattar det breda, det smala och det efterfrågade. Kvalitet på titelnivå eftersträvas genom ett aktivt urvalsarbete där hänsyn bland annat tas till stilistisk kvalitet och vederhäftighet. I strävan efter titelbredd kan aktualitet och allmänintresse ges företräde framför andra kvalitetsaspekter (Stockholms Stadsbibliotek 2017)

I mediapolicyn understryker de även att urval och gallring inte sker på en ”ideologisk, politisk eller religiös grund”. Mediepolicyn säger även att inköpsförslag är ”ett viktigt komplement till urvalsarbetet” samt att ”biblioteket gör kontinuerliga avvägningar och behöver ibland ta inköps-beslut som går emot den enskilda användarens önskemål”(Stockholms Stadsbibliotek 2017).

Bibliotek Botkyrka använder sig av ett antal kvalitetsparametrar för att definiera kvalitet i deras Inköps- och fjärrlånepolicy.

Kvalitetsparametrar kan vara:

- recensioner i större dagstidningar
- lektörsutlåtanden från BTJ
- recensioner och utlåtanden från liknande trovärdiga källor
- redaktionell granskning på förlag
- Parametrarna vägs samman till en helhet tillsammans med en bedömning av efterfrågan (Botkyrka Kommun 2017)

I styrdokumentet tar biblioteket även avstånd från medier ”vars syfte är att spekulera i våld och fördomar eller strider mot mänskliga rättigheter och allas lika värde” med eventuella undantag för allmänintresse, historisk kontext och litterärt värde. Biblioteket beskrivs som ”en motor i arbetet med lokal demokratiutveckling, mänskliga rättigheter och interkulturalitet” samt att de ska verka för ett ”hållbart samhälle genom att bidra till att minska ojämlikhet och möjlighetsskillnader”. Medieplanen tar även särskild hänsyn till barnlitteratur och barns rätt att inte bli diskriminerade. Om biblioteket slutligen har beslutat att inte köpa in en facklitterär bok för vuxna så kan den vid efterfrågan fjärrlånas till låntagare (Botkyrka Kommun 2017).

Annika återupprepade detta under vår intervju där hon säger att de ”inte längre gör [en] kvalitetsbedömning av det vi fjärrlånar”. Annika tar även upp att begreppet ”kvalitet” inte är okomplicerat.

I lagen står det kvalitet och därför får vi hänvisa till kvalitet. Man kan ju fundera på [...] här kan man ju spela ganska mycket med begreppen. Kan man säga att en förintelseförnekande bok har kvalitet i överhuvudtaget? Eller kan man säga att det inte är kvalitativt innehåll från början? [...] Vi får säga nej till böcker som innehåller antingen då [brist på] kvalitet eller där vi misstänker brott, då hets mot folkgrupp, och man kan tänka sig att en förintelseförnekande bok skulle falla under det. Sen tänker jag att man får titta på källhänvisningar, är det rimligt, dom källor som boken baseras på. [...] Det är helt enkelt väldigt komplext (Intervju 1).

Annika är inte ensam med att tänka i de banorna. Carin från Stockholm Stadsbibliotek menar att när bibliotekslagen lämnar begreppet odefinierat så uppmuntrar det en egen tolkning.

Man hade ju önskat att lagstiftaren hade varit tydligare vad man menade till exempel med ”kvalité” för nu blir det ju upp till var och en att resonera om det. Å andra sidan så skapar det ett handlingsutrymme att göra egna tolkningar, och det har ju vi till exempel gjort i vår mediepolicy (Intervju 3).

Dagny på Vänersborg Bibliotek berättar att de, i egenskap av ett mindre bibliotek, ofta utgår från recensionerna de får av BTJ och gör kvalitetsurval utifrån dem. Det var därför de valde att först inte köpa in boken *Massutmaning* (2006) som sedan blev diskuterad i media.

Vi hade haft upp den på boklistan men då köpte vi den inte då den fick ganska dåliga betyg [...] och det är det vi utgår ifrån, recensioner ifrån BTJ så säga, i första hand. Men så blev det ett par olika förfrågningar och så köpte [vi] in den. (Intervju 4)

Även Elin vid Falköpings bibliotek berättade att de huvudsakligen använder sig av BTJ:s listor, tillsammans med diverse artiklar, för att avgöra vilka böcker som har hög kvalitet. Om en titel får en etta eller tvåa så gör man en övervägning om det faktiskt finns ett behov av boken innan de köper in den (Intervju 5).

Flera av informanterna berättade att det hade skett en förändring de senaste åren på hur de närmade sig inköp. Birgitta berättar om en diskussion som de hade 2009 angående om de skulle köpa in den populära och mycket långa serien ”Sagan om Isfolket” av Margit Sandemo. Röster höjdes att det var ”skräplitteratur” och att de inte skulle få plats på hyllorna, men nu, tio år senare, finns alla volymer på biblioteket (Intervju 2). Dagny berättar en liknande historia om hur biblioteken jobbade med kvalitet förr.

Jag jobbade för länge sedan på en bokbuss nere i Småland och då var det väldigt strikt vad man fick och vad man inte fick köpa in. Så vi hade en egen låda med kärleksromaner [skratt], som inte var inlagda som vi hade för vissa tanter som var förtjusta i det. Det var ingen som stack ut men det var inget bra. Alltså för att det var en striktare policy just då. (Intervju 4)

Diskussion kring kvalité då rörde huvudsakligen litterär kvalité framför diskussioner om kvalitet på böcker med potentiell kontroversiellt och främlingsfientligt innehåll. Även Annika beskriver den här förändringen. Hon liknar bibliotekens förhållning till kvalité och inköp med en pendel som svänger fram och tillbaka. Förr i tiden hade bibliotek en mer litterärt uppfostrande karaktär vilket man på senare år har slutat med.

Länge pratade man om kvalité, kvalité var det viktiga. Sen blev det en motståndsrörelse till det som var att 'vilka är vi att bestämma vad som är kvalité? Ska vi vara några kvalitetsdomare?' [---] Och samtidigt kommer JO med sitt beslut och säger att det enda ni kan lita till är kvalité [...] Och kvalité är ju inte ett objektvt begrepp (Intervju 1)

Annika berättar även att förr så var det betydligt vanligare att fler bibliotek, precis som Bibliotek Botkyrka, tog avstånd från våld, sexism och rasism. Men över de senaste åren har det enligt Annika skett en "stor normalisering av rasism" och att bibliotekslagen inte längre stöder att man tar avstånd ifrån material som kan uppfattas stötande.

Det tycker jag är en intressant glidning som har skett [...] För nu är det som att det är stort tabu att ha sådana här skrivningar, då bryter man emot bibliotekslagen. Det var liksom en självklarhet för tio år sedan. (Intervju 1)

Birgitta vittnade även om att en förändring har skett vid Bibliotek Uppsala. När den kontroversiella och omtalade boken *Världsmästarna: när Sverige blev mångkulturellt* (2010) gavs ut så kom det in inköpsförslag till dem, varför de beställde in ett exemplar för inköpsgruppen att läsa innan de gjorde ett beslut. De kom sedan fram till att biblioteket inte skulle köpa in boken, utan endast beställa in ett exemplar till låntagaren som hade efterfrågat boken och tog sedan bort boken när den kom tillbaka in till biblioteket. Birgitta understryker att detta var hur de handlade förr och så skulle det inte gått till idag (Intervju 2).

Hur biblioteken närmar sig kvalité beror också på vilken typ av böcker det berör. Barnböcker tas ofta upp som ett exempel där de eftersträvar en högre kvalitetsstandard än vuxenlitteratur. Både Dagny och Birgitta nämnde att de hade gjort beslutet vid deras respektive bibliotek att inte köpa all Disney-litteratur som Egmont ger ut på grund av bristande kvalité på böckerna. (Intervju 2; Intervju 4). Dagny berättar även att för dem, i egenskap av att vara ett mindre bibliotek, så blir budgeten viktig och de gör även urval efter den.

Många större bibliotek har mycket större budget och har möjlighet att bara 'vi köper in allt' [...] Om [vi] ser på listan att det kommer tre likartade böcker, då väljer vi kanske en. (Intervju 4)

Både Bibliotek Botkyrka och Stockholms Stadsbiblioteks mediepolicy tar upp "allmänintresse" som en faktor när det kommer till inköp. I Bibliotek Botkyrkas inköbspolicy så tas ett potentiellt allmänintresse, tillsammans med historisk kontext och litterärt värde, upp som en anledning varför biblioteket ska göra undantag av

sina ordinära kvalitetsparametrar. Stockholms Stadsbiblioteks media policy är formulerade på ett liknande sätt där allmänintresse och aktualitet ges företräde framför andra kvalitetsaspekter (Stockholms Stadsbibliotek 2017; Botkyrka Kommun 2017). Detta var även något som återkom flera gånger i mina intervjuer, att biblioteken ska tillhandahålla böcker som är aktuella och diskuteras i media. Dagny berättar att det var därför de köpte in Tino Sanandajis bok *Massutmaning* (2016) till slut trots att de först valde att inte köpa in den på grund av dåliga recensioner; det blev en sådan mediediskussion och det kom in flera låntagare som var nyfikna på vad diskussionen egentligen handlade om och ville skapa sig en uppfattning (Intervju 4).

Birgitta förklarar att på Bibliotek Uppsala "var det inget snack om" att de inte skulle köpa in *Massutmaning*. På grund av att den var så omskriven var det många som var intresserade att läsa den och Birgitta ansåg att det var deras roll som bibliotek att köpa in den och låta allmänheten skapa sig en egen åsikt. Biblioteket valde även att köpa in några exemplar som personalgruppen själv kunde läsa, så de visste vad som står i den och har möjligheter att ha interna diskussioner angående innehållet. Då blir det lättare att diskutera och försvara inköpet om det kommer in en upprörd besökare som undrar varför de har köpt in titeln (Intervju 2).

Anders vid Stockholms Stadsbibliotek menar att de alltid gör en bedömning innan de köper in ett verk, men att de omöjligt kan lusläsa allting. Ofta är de medvetna om böcker som har blivit kritiserade och där röster har höjts mot innehållet, men så länge verket finns på bokmarknaden och inte har blivit fällt av domstol eller något liknande så tar de sällan ställning. Carin tydliggör att de inte har ett direkt ansvar för innehållet på medierna de innehar. De agerar som förmedlare, de tillgängliggör böckerna utan att ta ställning. Innehållet är något som ansvarig utgivare får stå för (Intervju 3). Annika menar dock att man ska akta sig för att helt blint lita på efterfrågan. De har under perioder upplevt ett pådrag på inköp som inte ansågs legitima, från personer som inte hade ett bibliotekskort hos dem och som inte bodde i kommunen, ibland inte ens i Sverige. Ett sådant fall var när Bibliotek Botkyrka valde att ta bort ett par äldre utgåvor av Astrid Lindgrens Pippi Långstrump-böcker som blev en riksnyhet efter journalisten Janne Josefsson hade kritiserat bibliotekets agerande i hans sommarprat. Enligt Annika var många av dem som sedan hörde av sig och lämnade inköpsförslag på just äldre utgåvor av Pippi Långstrump nya låntagare som inte var skrivna i kommunen. (Intervju 1).

På Stockholms Stadsbibliotek har de inte upplevt samma organiserade påtryckningar. Anders berättar att de ofta får in många inköpsförslag på omdiskuterade böcker, men att de inte brukar märka återkommande formuleringar eller något i den stilen. Ett exempel var den omdiskuterade tidningen *Nya Tider*. Där fick biblioteket in många förfrågningar att den tidskriften skulle köpas in och även om Anders inte utesluter möjligheten att påtryckningarna var organiserade så fanns det inget som tydde på att så var fallet.

Då var det många som utgick ifrån att det måste ha varit så här att vi hade blivit utsatta för en kampanj, och det är helt möjligt att det var så, men vi upplevde inte att det var organiserat, det var inte samma formuleringar som återkom, det var ganska lång tid emellan enskilda inköpsförslag och som sagt, inköpsförslagen innehöll inga hot eller någonting som stack ut på något vis. (Intervju 3)

Anders visar även upp ett betydligt större tillit på inköpsförslagen än Annika. ”Är det ett inköpsförslag då finns det ett intresse och då behöver man ta ställning till det” påpekar han under intervjun (Intervju 3).

Resultat av kvantitativ lista

Till intervjuerna hade jag med mig en lista på olika titlar som eventuellt skulle bli kontroversiella om ett bibliotek köpte in dem (se bilaga 2). Tanken var att informanterna skulle ta ställning till dem under intervjun som om det hade kommit in ett inköpsförslag och motivera beslutet. ”Det finns inget att diskutera känner jag med JO i ryggen” förklarar Birgitta för mig. ”Hur ska du motivera för JO att du inte köper in den boken?” fortsätter hon. Birgitta berättar att deras förra bibliotekschef var väldigt tydlig med att det som inte hade fällt i svensk lag inte skulle nekas, oavsett innehåll (Intervju 2). Även mina informanter från Stockholm Stadsbibliotek refererade till JO. ”Det är viktigt att vi inte ställer högre krav på till exempel vederhäftighet och så på verk där vi tycker innehållet eller värderingar är stötande” säger Carin (Intervju 3).

Samtliga informanter menade att när det gäller böcker man misstänker är kontroversiella, exempelvis titlarna på min lista, så beställer biblioteken ofta in och läser dem för att bilda sig en egen uppfattning. Annika från Bibliotek Botkyrka poängterar att om biblioteket misstänker ett brott, så som hets mot folkgrupp är det en legitim anledning till att inte köpa in en titel, något som även JO godkänner enligt Annika. Hon undrar även om vissa böcker på listan, så som förintelseförnekande böcker, kan ha kvalité. Att utan ens kritisera premissen och åsikterna på böckerna går de att fälla på kvalitén på källorna, vederhäftigheten eller andra aspekter. Anders på Stockholms Stadsbibliotek är inne på samma spår. Han påpekar att de har böcker som faller utanför etablerad vetenskap, exempelvis tarot, men det finns ett etablerat intresse för de böckerna och de lånas ut. Så länge det inte skapas en mediedebatt om förintelseförnekelse är han tveksam om man skulle köpa in konspirationsteoretiska böcker vars vederhäftighet är under kritik. Med det sagt betonade båda igen att detta är beslut som är omöjliga att göra utan en närmare undersökning av medierna ifråga (Intervju 1; Intervju 3)

Delsammanfattning

Begreppet ”kvalité” är ytterst centralt i bibliotekdiskussionen angående inköp. Termen återkom ständigt i samtalen med mina informanter. ”Kvalité” lyftes även fram i JO-besluten samt var med i alla biblioteks styrdokument. Det är inte endast min undersökning som visar att kvalité är omdiskuterat på biblioteken. Studien ”Vi

arbetar i medborgarnas tjänst” (2014), utförd av svensk biblioteksörening i syfte att undersöka hur olika bibliotek förhåller sig till normerande biblioteksdokument i sin medieplanering, kom fram till att begreppet ”kvalitet” orsakade mer huvudbry bland deras informanter än det omdebatterade begreppet ”censur” (Söderlind & Elf 2014, s. 94). Alla bibliotek, samt bibliotekslagen, är överens om att bibliotekens utbud ska präglas av kvalité. Bibliotekslagen ger dock inte någon beskrivning av *hur* utbudet ska präglas av kvalité eller vilken definition av kvalité som ska användas. Är det bibliotekssamlingen i stort som ska präglas av kvalité eller är det varje individuell titel som ska hålla hög kvalité? Denna fokusering på kvalité kan ibland uppfattas som paradoxal. Den tid som Joacim Hansson undersöker i *Om folkbibliotekens ideologiska identitet*, där vissa ansåg att biblioteket hade ett uppfostrande uppdrag och endast skulle tillgodose samhället med litteratur av hög kvalité, anses idag ha passerat. Trots denna förändring diskuteras det fortfarande mycket om kvalité, men med oklarare definitioner.

Ytterligare en förändring som har skett på biblioteken framträder i min undersökning. JO-besluten gör det tydligt att biblioteken inte ska göra urval baserat på vad medierna innehåller utan endast på mediernas kvalité, något som även mina informanter återger. Detta är dock en relativt ny utveckling. Annika på Bibliotek Botkyrka, som fick kritik av JO på grund av att de gjorde inköpsbeslut utifrån böckers innehåll, argumenterade att förr var det vanligare att bibliotek tog avstånd från yttrande av rasism och sexism i sitt utbud. Birgitta berättar även att de har förändrat hur de brukade arbeta vid Bibliotek Uppsala, där de beställde potentiellt kontroversiella böcker för läsning innan de köpte in det till allmänheten, något som de nu har slutat med (Intervju 1; Intervju 2). Man kan även se tecken på en attitydförändring vid Vänersborg Biblioteks medieplan. Vid deras definition av kvalité tas värderingar upp, som könsroller, främlingsfientlighet och rasism, och biblioteket kan avslå inköpsförslag och fjärrlån med detta innehåll (Vänersborgs Bibliotek 2014). Det är sådana kvalitetsparametrar som JO kritiserar i sitt beslut. Enligt Dagny var medieplanen gammal och den skulle uppdateras och de hade aldrig nekat något inköp på dessa grunder, men det är ytterligare ett exempel på hur det har skett en förändring på biblioteken om vad som anses vara accepterat och inte när det kommer till inköp.

Det är flera skillnader mellan de olika mediaplanernas hantering av kontroversiella inköp. Bibliotek Botkyrka är det enda biblioteket som har olika kriterier för inköp av en bok och fjärrlån, där biblioteket har lägre krav på fjärrlånade böcker då de kan efterfrågas vid en nekning av inköp. Detta tas upp av Carol Hole som ett exempel av censur i hennes artikel *Yeah, Me Censor* (1985). I akten att inte köpa in en bok utan istället endast fjärrlåna den gör biblioteken det svårare för låntagaren att nå sin bok och kan därmed ses som censur. Detta är en annorlunda syn på fjärrlån och inköp än den som presenteras i Vänersborgs bibliotek och Falköpings biblioteks medieplaner. De anser att en ansökan om ett fjärrlån på en bok som har

fjärrlånats en gång tidigare ska anses som ett inköpsförslag (Vänersborgs Bibliotek 2014; Biblioteket Falköping 2018).

Det finns även ett mönster bland flera av mina informanternas svar som jag har valt att kalla ”inköp i omgångar”; där biblioteken väljer att avvakta med vissa titlar och köper in dem först om det visar sig att det finns ett samhällsintresse eller om det kommer in ett inköpsförslag. Carin vid Stockholm stadsbibliotek beskriver diskussionen om inköp som följande

Det kan vara sånt som vi har valt bort i första omgången i urvalsarbetet, för att vi är osäkra. 'Men vänta nu, kommer någon efterfråga det här? Vi väntar och ser.' Då tar man det när det kommer som inköpsförslag. (Intervju 3)

Elin ifrån Falköpings bibliotek beskriver en liknande situation.

Då får man titta på, ”finns behovet, hur många inköpsförslag”. Man kan ju också göra så att man väljer att inte köpa in den, och så avvaktar man om det kommer ett inköpsförslag. För det är ju också en budgetfråga. De med sämst kvalitet avvaktar man med. (Intervju 5)

Detta faller sig naturligt som en del av bibliotekariernas arbete, biblioteken kan och skall inte ha inne allt som ges ut och måste ständigt utföra ett urval när det kommer till inköp av litteratur. Lankes beskriver bibliotekens och besökarnas symbiotiska relation i *The new librarianship field guide*. De båda grupperna har makt över varandra och skall tillsammans forma mediebeståndet på biblioteken. Inköpsförslag och denna ”inköp i omgångar”-process är därför önskvärd då besökarna får en större chans att påverka bokbeståndet efter sina specifika behov och önskemål. Processen blir en påminnelse om att biblioteken är till för sina användare och att de måste vara flexibla för hjälpa dem i högsta grad.

Samtidigt är det inte oproblematiskt när biblioteket gör sitt ursprungliga urval. Genom att besluta att avvakta med vissa titlar och vänta med att köpa in dem tills låntagarna explicit ber biblioteket att köpa in dem kan de färga efterfrågan av böcker. Titlarna får inte en naturlig chans att skapa sig en målgrupp då de aldrig köps in. Det är den här problematiken som Asheim och Hole tar upp, skillnaden mellan urval och censur. Ifrån Holes perspektiv kan denna process anses vara (oundviklig) censur då biblioteken potentiellt svårare för potentiella låntagarna att nå sina böcker då de inte finns hemma och måste efterfrågas. En representant för Asheims perspektiv skulle istället argumentera att det inte handlar om censur så länge biblioteket strävar efter att ha en neutral samling där flera perspektiv får plats, det vill säga att det inte endast är en specifik grupp som får sin litteratur satt på ”andra omgången” av inköp och får lämna in inköpsförslag.

Det framkommer även i intervjuerna att denna problematik inte uppkommer i lika stor grad på samtliga bibliotek. Det var representanter från de två minsta bibliotek i min undersökning, Vänersborgs bibliotek och Falköpings bibliotek, som betonade att budgeten spelade roll när de gör urval. De större biblioteken är självklart inte befriade ifrån budgetbekymmer, men det är signifikant att det var de två minsta

biblioteken som tog upp sin begränsade budget som en faktor när det kommer till urval och inköp.

Bibliotekets roll i samhället

Det sista och avslutande temat informanterna uppehöll sig vid är vilken roll biblioteket ska ha i samhället. Bibliotekslagen ger flera riktlinjer, såsom att biblioteket ska vara för alla och verka för demokrati, men det finns fortfarande ett utrymme för tolkningar. Vilken roll i den demokratiska processen ska biblioteksverksamheten ha? En återkommande problematik var om biblioteket skulle vara en frizon där alla ska känna sig hemma och ingen ska kunna bli kränkt av medierna och programmen där, eller om biblioteket skulle vara en arena där det är högt i tak och alla åsikter ska komma till tals oberoende ämne.

Jag brukar säga till min personal att genom att komma till jobbet, öppna på morgonen, öppna bibliotekslokalen, bemanna den och sen stänga på kvällen, då är det ”check” på demokratiuppdraget. Då har vi gjort det som vi ska för att verka för ett demokratiskt samhälle, nämligen att vi öppnar upp det som är ”Biblioteket.” [...] Bara genom att öppna, och hålla öppet och bemannat, då uppfyller vi det demokratiska uppdraget mycket där. (Intervju 2)

Så beskriver Birgitta det demokratiska uppdraget på Bibliotek Uppsala. Hon poängterar att de självklart jobbar med demokrati på andra sätt också, genom exempelvis aktiviteter och program, men detta är det grundläggande för deras demokratiska arbete, att vara en öppen plats. Hon nämner också att rätten till språket och läsningen är något som de oftast strävar efter i sitt arbete, speciellt när det riktar sig till barn, vilka är en särskilt prioriterad grupp både av bibliotekslagen och av Biblioteks Uppsalas mediaplan. Birgitta menar att de måste lite på den vuxna människans förmåga att bedöma själv, till skillnad från barn som saknar dessa verktyg och biblioteket har därför andra kriterier just för barnlitteratur. De undviker exempelvis ”pekpinneböcker” som explicit berättar vad ett barn ska tro och tycka. Men vuxenlitteratur är annorlunda. ”Väljer man att bli fundamentalist eller gå och snöa in sig på någonting, då blir det ju ändå ett val man gör. Där med så har du valet, och rätten, att bilda dig en fri åsikt” förklarar Birgitta. (Intervju 2)

Informanterna på Stockholms Stadsbibliotek resonerade i samma banor.

Vi tar tydligt fasta på det här att vi ska verka för fri åsiktsbildning och det kan innebära att man möter olika typer av tidningar och berättelser. Och det kan innebära att man känner sig kränkt. Men det, återigen, är inte något vi har som verksamhetsidé eller strävar efter, men att vi skulle vara någon sorts ”safe space” eller så, det anser jag inte personligen ingår i bibliotekets uppdrag. (Intervju 3)

Informanterna vid Stockholms Stadsbibliotek poängterar att detta inte betyder att de har slutat jobbat med aspekter som bemötande och att besökarna ska känna sig välkomna. De vill inte att besökarna ska tro att ”vad som helst kan passera på

biblioteket” endast för att de inte gallrar eller väljer bort litteratur och andra medier för att ingen ska känna sig kränkt. De berättar att detta inte är någon ny debatt utan att besökare har hört av sig angående böcker som de exempelvis är kritiska att deras barn ska kunna se. Dessa åsikter och tankar är inte något som ska viftas bort anser Anders och Carin men med ett JO-beslut i ryggen så är de lättare att bemöta och argumentera bibliotekets ståndpunkt. En besökare har alltid rätt till sin egen upplevda känsla, men enligt JO är det inte en kränkning i juridisk mening så länge de håller sig inom lagens ramar. Däremot berättar representanterna att det händer att de inte köper in barnlitteratur om de känner att den inte har tillräckligt hög kvalitet eller är för amatörmässigt framställt (Intervju 3).

Annika berättade att de lutar sig mot barnkonventionen och att de därmed har plockat bort barnlitteratur som strider mot alla barns lika värde och innehåller rassterotypiska skildringar. ”Vi måste ta särskild hänsyn till barns förmåga att bearbeta och förstå stereotypa skildringar från vuxna. Det är svårare att sätta i kontext” förklarar Annika. Detta ledde till att de bland annat valde att ta bort den populära barnboksserien ”Lilla Hjärtat” och äldre utgåvor av Pippi Långstrumps-böckerna, något som blev mycket uppmärksammat i media (Intervju 1). Bibliotek Botkyrka var ensamt av mina informanter att ta bort Lilla Hjärtat-böckerna, trots att förlaget beslutade att sluta sälja böckerna. Vid Stockholms Stadsbibliotek berättade Carin och Anders att de utgår ifrån sin mediepolicy, det vill säga att de inte gallrar av ideologiska eller politiska skäl samt att boken inte bröt mot lagen och var fortfarande efterfrågad och lånades ofta ut. (Intervju 3).

Annika understryker även riskerna med att tillåta böcker som kan uppfattas som rasistiska på biblioteken.

Om man säger så här, ’Vi ska ha fritt debattforum’, där man kan säga vad man vill. Och vi ska kunna ha alla böcker, vilka åsikter som helst ska presenteras. Om det så är rasism, nazism, alltså allt ska finnas på biblioteket, då utestänger man per automatik människor som inte känner sig... Ja välkomna i det sammanhanget. Och då är vi inte tillgängliga för alla. (Intervju 1)

Hon uttrycker även en viss misstro till övertro på neutralitet och att neutralitet inte nödvändigtvis är något som biblioteken ska försöka eftersträva i sitt urval. ”Det är inte helt omotiverade rum, utan det modererande [rummet] är en del av vår styrka.”, berättar Annika. Ett bibliotek kan omöjligt ha allt som publiceras i sitt bestånd och ett urval måste göras och i det urvalet går det inte att vara neutral. Hon spekulerar skämtsamt att ett neutralt urval skulle kunna vara slumpmässigt, där bibliotek inte själva bestämmer vad som ska köpas in. Alla andra inköpsalternativ ”filtreras igenom mänskliga hjärnor. Och allt som gör det [...] kan inte vara neutralt.” (Intervju 1).

Det diskuterades även hur biblioteket kan använda det fysiska biblioteksrummet för att hantera kontroversiella verk och medier. Carin vid Stockholms Stadsbibliotek berättar att de för några år sedan hade ett projekt som handlade om rasistiska stereotyper skildrade i litteratur.

Det är en del av vår historia och istället än för att tänka att vi ska gömma undan den eller ta bort den så tänker vi 'nej, snarare lyfta fram den och sätt den i ett sammanhang och diskutera den'. [---] Så det är ett sätt att jobba med att inte tänka 'ta bort', det känns som att blir historielöst då. (Intervju 3)

Placering i biblioteket tas också upp som en typ av moderering. Anders ifrån Stockholm Stadsbibliotek berättar att det har varit många interna diskussioner om hur man skulle göra med kontroversiella böcker som kan uppfattas som kränkande i synnerhet när frågan blossar upp i media. Det pratades om andra bibliotek som hade flyttat *Tintin i Kongo* (1931) ifrån barnavdelning till referenshyllan på vuxenavdelning eller ta ner dem i magasinet för att sedan ta fram dem vid förfrågan. Anders poängterade dock att detta kan ses som en typ av censur och att man "då har till hälften tagit bort titeln" och att en potentiell flytt av en kontroversiell titel bör vara för att själva flytten tillför något eller att den för in den i en kontext, inte att man gömmer den (Intervju 3). Detta är i enlighet med Holes syn på censur, om biblioteken gör det svårare för en låntagare att nå en bok, som ett flytta den till en hylla som är mer undangömd, så kan det ses som en form av censur.

Elin i Falköping var också kritisk till detta att jobba med biblioteksrummet på det här sättet.

Det har vi diskuterat. Men vi tycker inte om det. Nej. Dom ska stå på sin plats. Jag tycker det verkar fånigt. Man ska stå för det man har. Vi har inte heller gallrat bort om det [är stötande språk] i någon gammal Pippi-bok om vi nu har det kvar. Utan det säger vi speglar den tiden. Vi har diskuterat en hel del kring det med både den sortens litteratur men även "regnbågsböcker". Ska de ha en egen hylla eller ska dom inte, och har vägt för och nackdelar. [...] Så vi har landat i att dom står blandade. (Intervju 5)

Denna moderering var dock något som ibland löste sig av sig själv framkom det i andra intervjuer. När *Tintin i Kongo* diskuterades i media, där vissa bibliotek valde att flytta boken ifrån barnavdelningen, så hade personalstyrkan på Vänersborgs bibliotek sina egna interna diskussioner hur de skulle gå till väga. Det visade sig dock att *Tintin i Kongo* redan var nere i magasinet, detta på grund av platsbrist i hyllorna och mer populära och lästa Tintin album prioriterades före *Tintin i Kongo*. Anders på Stockholm Stadsbibliotek beskriver *Tintin i Kongo* som "dött album" som det inte fanns något intresse för; tills diskussionen blossade upp i media. Birgitta ifrån Bibliotek Uppsala berättar om en liknande process när frågan om ett potentiellt inköpsförslag av smala radikala titlar, exempelvis förintelseförnekande böcker. Om ett ensamt inköpsförslag skulle komma in på en radikal bok, och det inte var någon debatt i media eller ett större allmänintresse för boken, så skulle troligtvis titeln snabbt hamna i magasinet alternativt gallras på grund av brist på efterfrågan. Hon poängterar även att biblioteken kan kontrollera efterfrågan till en viss grad genom exempelvis att bestämma vilka böcker som används för skyltning (Intervju 2; Intervju 3; Intervju 4).

Under perioden som intervjuerna utfördes pågick även ett förarbete till en ny bibliotekslag, något som även diskuterades under intervjutillfällena. Huvudsakligen

om det behövs mer nationella riktlinjer och bestämmelser i bibliotekslagen kring teman som inköp av potentiellt icke demokratisk litteratur. Som har nämnts vid diskussionen angående begreppet ”kvalité”, ger den nuvarande bibliotekslagen ett handlingsutrymme något som informanterna ifrån Stockholm Stadsbibliotek understryker. JO-besluten har varit vägledande för dem och de oklarheter som nu kvarstår, som definitionen av kvalité, är svårt att definiera och att det är där personalens expertis och omdöme får avgöra (Intervju 3). Annika ifrån Bibliotek Botkyrka understryker även vikten av bibliotekens självstyre under den nuvarande lagstiftningen och lyfter även att folkbiblioteken är en kommunal verksamhet, inte en statlig.

Vi är 290 kommuner i Sverige, alla har en egen politisk ledning. Det finns ett kommunalt självstyre, folkbiblioteken är ju underordnade den lokala politiska organisationen. Klart att politiken inte ska in och bestämma ”den boken eller den boken”. Men det gör att biblioteksplanerna utformas på olika sätt för att dom har tagit ett beslut i kommunfullmäktige. [...] Så dom dokumenten måste utgå ifrån den lokala politiken och då får man 290 olika mediabestånd helt klart. Och det gör ju också att det är en styrka att vi gör olika bedömningar. För tillsammans får vi ett stort gemensamt bestånd som kompletterar varandra. För annars skulle vi sitta med samma böcker överallt. Men jag tror den kommunala styrningen är viktig, för annars blir vi ju statliga och det är vi ju inte. (Intervju 1)

Elin vid Falköpings bibliotek hade liknande åsikter. ”Då blir det väldigt styrt. Då kanske man kan lägga över hela inköpsbeslutet nationellt då i så fall” säger Elin. Det skulle sluta med att endast inköp av lokal litteratur skulle utföras på de individuella biblioteken. Däremot så skulle det finnas en funktion att eventuellt ha en nationell katalog av E-böcker som användarna lånar genom. ”Det tycker jag skulle gynna alla parter” förklarar Elin (Intervju 5). Både informanterna ifrån Bibliotek Botkyrka och Falköpings Bibliotek är inne på samma sak som Lankes menar när han diskuterar bibliotekens roll i ”community improvement”. Alla bibliotek varken kan eller skall vara likadana, utan de bör specialisera sig och anpassa sig efter sitt närområde för att kunna vara till tjänst för sin besökarkrets till högsta grad. Genom att använda den kompetens och kunskap som varje bibliotek har angående sitt närområde, och inte endast följa nationella bestämmelser kan biblioteken vara mer flexibla och anpassa sig efter sin besökarkrets behov till en större grad.

Delsammanfattning

Alla informanter anser att det demokratiska uppdraget är viktigt för bibliotekens verksamhet och detta sker oftast genom en vara en öppen plats som verkar för fri åsiktsbildning. Biblioteken skall självklart inte sträva efter att kränka eller att förolämpa någon, men samtidigt inte heller att vara en ”safe space” där man är lovad att inte möta stötande material. Detta perspektiv delar mina informanter med Hirschfeld som i sin analys av bibliotekslagen kommer fram till att biblioteken måste kunna innehålla medier vars värderingar strider mot varandra och igenom den fria kunskapsförmedlingen bidra till det demokratiska samhällets vägledning.

Barn- och vuxenlitteratur närmas dock på olika sätt. När det kommer till barnlitteratur så ställs det högre krav på kvaliteten och ”pekpinneböcker” som dikterar vad ett barn skall tro och tycka undviks. Det var endast vid Bibliotek Botkyrka som de aktivt tog bort barnlitteratur som de ansåg var opassande eller stötande, ingen av de andra biblioteken hade gått så långt. Däremot så visade det sig att denna problematik ibland löste sig själv då det inte fanns någon efterfrågan på äldre omdebatterad litteratur med föråldrat och stötande innehåll, som *Tintin i Kongo*. Denna brist på efterfrågan ledde till att medierna antingen hade magasiniserats eller blivit gallrat.

Angående diskussionen om det behövs mer tydliga riktlinjer och bestämmelser på en nationell nivå berörande frågor som inköp av potentiell icke demokratisk litteratur så var samtliga informanter ense om att även om det fanns fördelar med det, att man exempelvis hade något man kunde hänvisa till vid kontroversiella beslut, så skulle det i slutändan begränsa bibliotekens autonomitet och handlingsutrymme. JO-besluten har klargjort situationer som förut var omdebatterade och om mer nationella bestämmelser kommer så finns det en risk att biblioteken blir allt för statligt styrda istället än kommunala och förlorar förmågan att anpassa sig efter behoven för sin lokala besökarkrets.

Slutdiskussion

Den här uppsatsen syftar till att genom kvalitativa intervjuer undersöka hur folkbibliotek närmar sig potentiellt icke-demokratiska medier. Bibliotekslagens andra paragraf berättar att biblioteken skall både verka för det demokratiska samhällets utveckling samt fri åsiktsbildning, vilket kan uppfattas som motsägelsefullt och paradoxalt. Arbetets material består huvudsakligen av kvalitativa intervjuer med informanter i chefspositioner ifrån fem olika svenska folkbibliotek samt de utvalda bibliotekens mediaplaner. I följande slutdiskussionen kommer nu arbetets frågeställningar upprepas och besvaras, arbetet i sin helhet kommer diskuteras samt en koppling till tidigare forskning och förslag till framtida studier.

Uppsatsen huvudfrågeställning är:

- Hur arbetar bibliotek med medier som kan uppfattas som icke-demokratiska och kränkande med tanke på bibliotekslagens andra paragraf?

För att precisera arbetet har tre delfrågor använts:

- Hur ser biblioteken på sin roll i samhället när det kommer till aspekter som inköp, bestånd och demokrati?
- På vilket sätt har JO-besluten och mediedebatten påverkat biblioteken och deras inköpsrutiner?
- Hur går biblioteken till väga när det kommer till inköp av en potentiellt icke-demokratisk bok?

Informanterna ansåg inte att bibliotekslagen var motsägelsefull. Bibliotekets uppgift att *verka för det demokratiska samhällets utveckling* och att *bidra till fri åsiktsförmedlings* presenteras inte som jämbördiga och lika viktiga. Den exakta formuleringen i lagen är att ”biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning”. Det huvudsakliga syftet är att verka för det demokratiska samhällets utveckling genom den fria åsiktsbildningen. Genom att vara en plats som gratis förmedlar kunskap till sina besökare och samhället i stort, så bidrar de till det demokratiska samhällets utveckling.

Biblioteken verkar inte för att vara en frizon från stötande eller kontroversiella medier och budskap. Målet för biblioteken är fortfarande att vara en välkommande och öppen plats men den fria åsiktsspridningen och tillgängliggörandet av litteratur och andra medier står över rätten att inte komma över stötande material. Undantaget är om en bok har blivit fälld i svensk lag, då tar biblioteken bort boken ifrån sitt bestånd. Detta hade dock aldrig hänt vid något av de bibliotek som mina informanter representerade. Biblioteken är däremot mer vaksamma när det kommer till inköp

av barnlitteratur; vuxna har en förmåga att själva bedöma och skapa sig sina egna uppfattningar medan barn saknar de verktyg som är nödvändiga för det. Därför har biblioteken en högre krav på kvalitet när det kommer till barnlitteratur och undviker så kallade ”pekpinne”-böcker som explicit berättar vad ett barn ska tro och tycka.

Det har skett en förändring hur bibliotek närmar sig kontroversiellt litteratur över de senaste åren och JO-besluten som kom sommaren 2017 cementerade detta. Förr så var det vanligt att bibliotek nekade inköp på böcker som uppfattades som främlingsfientliga, sexistiska eller på annat sätt stötande. Birgitta ifrån Bibliotek Uppsala berättar att de förr köpte in böcker för intern läsning de var osäkra på innan de tog ett inköpsbeslut, detta har det nu slutat med och köper in allt de tror det finns en efterfrågan på och som inte har brutit mot svensk lag. Även i Vänersborgs biblioteks medieplan, som enligt Dagny är utdaterad och ska uppdateras snarast, framgår det att deras kvalitetsdefinition inkluderar åsikter om könsroller, rasism och främlingsfientlighet och inköpsförslag och fjärrlån kan nekas på dessa grunder. Dagny berättade att de inte har gjort avslag på inköpsförslag och fjärrlån på grund av stötande innehåll, detta är ytterligare ett tecken på att en förändring har skett hur biblioteken ser på inköp av stötande och kontroversiell litteratur. Det var på grund av liknande formuleringar i Falköpings förra medieplan som de fick kritik utav JO, vilket Falköping ändrade efter kritiken. JO-besluten blev en riktlinje; antingen ett tecken att de beslut som hade tagits angående inköp var nu det korrekta sättet att handlas med kontroversiell litteratur, eller att man bör uppdatera sitt synsätt och handlade för att anpassa sig till förändringen.

När ett bibliotek skall göra beslut vid inköp vägleds de ständigt av termen ”kvalité”. Enligt JO-besluten är detta den enda parametern som de kan neka ett inköp på, inte värderingarna som presenteras i boken eller några andra aspekter av innehållet i boken. JO, eller bibliotekslagen, ger dock ingen exakt definition av vad begreppet kvalitet innebär. Detta har lett till att vissa bibliotek genom sina medieplaner har skapat sig en egen definition som de följer när de gör inköp av böcker. Annika från Bibliotek Botkyrka undrar om medier som exempelvis uppmuntrar till hets mot folkgrupp kan ha kvalitet, och bibliotekets medieplan tar avstånd ifrån medier som förespråkar våld och fördomar eller som strider mot mänskliga rättigheter och allas lika värde. De har däremot tagit ett beslut att de inte gör en kvalitetsbedömning på medier som fjärrlånas, en titel som ej blir inköpt på grund av kvalitetsbrist kan fortfarande fjärrlånas. Att göra kontroversiella medier svårtillgängliga genom att endast erbjuda fjärrlån, eller att exempelvis flytta de till en annan hylla inom biblioteket, kritiserar av andra informanter och är inte något de förespråkar.

Samtidigt så använder många bibliotek sig av en ”inköp i omgångar” metod där medier köps in efter behov. Medier som har en självklar publik och efterfrågan köps in direkt vid utgivningen däremot medier som är av en mer specialiserad karaktär köps in först när ett inköpsförslag kommer eller om en samhällsdebatt blossar upp kring ämnet eller mediet i fråga. Detta är en naturlig del av biblioteksarbetet,

bibliotekshyllorna är inte oändliga och en avgränsning måste ske, men detta urval kan också uppfattas som problematiskt. En bok som inte köps in får inte en chans att bygga en läsarcirkel eller visa att ett intresse finns inom ämnet. Och en bok som ingen vet finns kan heller inte efterfrågas eller få ett inköpsförslag efter sig. Det visade sig även att storleken på biblioteken spelade in när det kom till hur mycket organisationerna lutade sig mot inköpsförslag när det kom till inköp. De större biblioteken, med mer hyllkapacitet och resurser, kunde köpa in mer böcker utan att vänta på inköpsförslag.

Det är två ämnen som framträder i detta arbete som centrala och fundamentala; hur viktigt och centralt begreppet *kvalité* är trots att det saknar officiell definition samt att bibliotekariernas *expertis* varken bör underskattas eller glömmas. I varje biblioteks styrdokument nämns ”kvalité”, flera av dem har skapat sig sin egen definition som de arbetar efter medan de andra endast nämner att det är centralt i deras urvals- och inköpsprocess. Utan några nationella bestämmelser eller riktlinjer vad exakt *kvalité* innebär i en bibliotekskontext så har flera bibliotek skapat sig en definition. Vänersborgs bibliotek har med litterär *kvalité*, exempelvis person- och miljöskildringar, som en kvalitetsparameter, något som inte återkommer i några av de andra biblioteks kvalitetsdefinitioner. Bibliotek Botkyrka bygger istället sin kvalitetsdefinition huvudsakligen på recensioner samtidigt som de tar avstånd ifrån medier som strider mot mänskliga rättigheter och allas lika värde, medan Stockholm Stadsbibliotek definition är inte endast grundad på titelnivå utan tar även upp en *kvalité*definition på samlingsnivå.

Resultatet blir att de olika biblioteken inte endast har olika definitioner av vad *kvalité* är utan även använder deras definitioner på olika sätt. Även de mest vägledande dokument som biblioteken har att efterfölja, JO-besluten och bibliotekslagen, presenterar ingen definition av *kvalité*, utan det är endast på kvalitetsgrunder som inköpsbeslut skall göras, inte baserat på värderingarna som presenteras där i. Även om mer nationella riktlinjer kring *kvalitet*, som en officiell definition av begreppet samt hur det ska tillämpas, skulle kunna vara till användning så var det inte något som informanterna efterfrågade. Risken blir då att bibliotekens handlingsutrymme och deras förmåga att göra egna tolkningar förminskas. Det påminns om att biblioteken är kommunala verksamheter, inte nationella, och att två bibliotek kan ha olika behov beroende på parametrar som storleken på kommunen, om de är lokaliserade landsbygden eller storstaden och så vidare. Istället för att eftersträva ett system som passar överallt så bör man istället lita på bibliotekariernas kunskap och *expertis* om hur de ska arbeta mot sin besökarkrets.

Detta är något som informanterna ständigt återkom till, att bibliotekarierna har en *expertis*, en kompetens som bör utnyttjas. Istället än att lagstifta exakt inköpsrutiner bör det komma ihåg att ingen har mer kunskap om ett specifikt bibliotekets behov och utmaningar än personalen på biblioteket i fråga. Det är dem som bör forma biblioteksbeståndet efter de behov de upplever dagligen

istället än att endast följa nationella direktiv. Bibliotekariernas kunskap om informationssökning bör tas i åtanke när det kommer till stötande och kontroversiellt material på biblioteken. Birgitta ifrån Bibliotek Uppsala påminner om att bibliotekariernas huvudsakliga kompetenser och uppgifter är att hjälpa besökarna hitta adekvata källor och ska hjälpa besökarna att bilda sin egen fria åsikt. Att biblioteket har en mängd böcker från olika perspektiv och bakgrunder är okontroversiellt enligt Birgitta. Det är bibliotekarierna och deras kompetens samt vägledning som skiljer ett bibliotek ifrån en bokdepå.

I detta arbete har det genomgående varit ett bibliotek vars svar har stuckit ut och skiljt sig ifrån de resterande; Bibliotek Botkyrka. De var det enda biblioteket som uttryckligen nekade inköp av böcker de uppfattade som främlingsfientliga och som strider mot mänskliga rättigheter och allas lika värde, utan istället hänvisar till fjärrlån ifrån andra bibliotek angående inköpsförslag på sådan litteratur. De var även det enda biblioteket som hade valt att ta bort omdiskuterade barnböcker, som *Tintin i Kongo* och *Lilla Hjärtat*-böckerna, ifrån deras bestånd. Både Bibliotek Botkyrka och Falköpings Bibliotek var relevanta och intressanta för den här undersökningen på grund av JO-besluten. De båda biblioteken har idag anpassat sig efter kritiken ifrån JO, och nekar inte längre fjärrlån av potentiellt kontroversiella böcker. Det värt att notera att Elin ifrån Falköpings Bibliotek svar stämde överens med de övriga informanterna medan Annika ifrån Bibliotek Botkyrka var den som stack ut. ”Jag tror att vi behöver vara väldigt varsamma med att relativisera kunskap [...] vilket ju är det som sker om man inte genomför en kvalitetsgranskning av den litteratur som tas in” säger Annika som motivering till att ej köpa in kontroversiellt material vars innehåll har blivit kritiserat (Intervju 1).

Resultatet i den här studien skiljer sig ifrån slutsatserna i Mikael Fahlcrantz uppsats *Demokrati eller Yttrandefrihet, måste vi ibland välja?* (2003). I Fahlcrantz undersökning hur bibliotek ser på författarens Ahmed Ramis antisemitiska verk och vad motiveringar var till att biblioteken hade Ramis böcker i deras katalog. Fahlcrantz resultat var varierat och skilde sig från bibliotek till bibliotek. Exempelvis var Fahlcrantz informanter betydligt mer kritiska till att ha inne ett verk som påstod att en etnisk grupp hade lägre intelligens än en annan jämfört med ett verk som uppmuntrar till våldsamt uppror mot samhället. Där Fahlcrantz resultat var varierat och informanterna ansåg att det var innehållet i de kontroversiella verken som påverkade om boken skulle köpas in eller ej så var informanterna i den här studien i stora drag ense; endast en bok som har blivit fälld i svensk lag skall bli nekad till inköp. Endast Bibliotek Botkyrka hade en annan åsikt och även de skulle fjärrlåna boken till en potentiell låntagare. Fahlcrantz undersökning, som nu är 15 år gammal, blir ytterligare ett exempel på hur synen och diskussionen angående kontroversiella medier på bibliotek har ändrats över tid. I Viktorias Reuterskiöld arbete *Skarpt Läge* (2016) så undersöks hur olika bibliotek har resonerat och agerat i samband med program som inkluderar kontroversiella talare. Inköp

av kontroversiellt material och program med kontroversiella talare möter olika sorters problem och de två undersökningarna kan ej jämföras direkt med varandra. Reuterskiöld förklarar dock att ”frågan om kontroversiella budskap på bibliotek är och förblir svår [...] Detta leder även till att biblioteksanställda måste vara beredda att stå upp och försvara sitt agerande” (Reuterskiöld 2016, s. 44f). Detta stämmer även överens med resultatet i den här undersökningen. Att köpa in och läsa omdebatterade böcker för att underlätta hur de oundvikliga diskussionerna och motivera bibliotekets beslut tog bland annat Birgitta ifrån Bibliotek Uppsala upp. Detta blir en del av den viktiga bibliotekariekompetensen som flera av informanterna lyfter fram i sina intervjuer. Slutligen i *Ordnad extremism* (2017) utför Johanna Lundström en diskursanalys angående vilka praktiker som har påverkat hanteringen av högerextremt material vid Kungliga biblioteket. Arbetet visar på att det har skett en förändring hur det Kungliga biblioteket kategoriserar högerextremistiskt material i sina samlingar. Från att blivit kallat ”högerextremistiskt tryck” och ”främlingsfientlig litteratur” så kategoriseras det nu under ”extremlitteratur”. Lundström riktar kritik mot att definiera rasism och våldsbejakande material som endast ”extremism” och att detta kan innebära en risk att relativisera materialet. Även här blir det tydligt att på vilket sätt Kungliga biblioteket bemöter kontroversiell litteratur har ändrats de senaste åren; samma förändring som har skett vid folkbiblioteken. Lundströms varning att relativisera främlingsfientligt material använder sig av samma motivering som Bibliotek Botkyrka använder sig av i sin inköpspolicy och det är på samma grunder de väljer att inte ha inne vissa verk som strider mot mänskliga rättigheter och allas lika värde.

Det är även värt att ta upp i vilken samhällskontext den här undersökningen utfördes i. När intervjuerna utfördes så var det på slutet av en stor och lång debatt inom ämnet. En debatt som inte endast var begränsad inom biblioteksvärlden utan som spred sig till samhället i stort. Plötsligt så var journalister och politiker engagerade i debatten, alla med sitt eget perspektiv och åsikter. Biblioteken som JO-besluten berörde befann sig längre inte i en intern diskussion angående inköpsrutiner utan i en samhällsdebatt om censur och demokrati på nationell nivå. Det finns ingen anledning att anta att informanterna inte var öppna och genuina under intervjutillfällena. Det som diskuterades under samtalen komplimenterades och konfirmerades även i de olika bibliotekens styrdokument. Det är samtidigt förståeligt att ingen av mina informanter ville dra igång mediedebatten igen och få ramplyset riktat på sig. På grund av karaktären av den här studiens frågor, om de ansåg att en paragraf ur bibliotekslagen var motsägelsefull eller ej, så är det inte svårt att anta att minnet av mediestormen var närvarande vid intervjutillfället. En framtida studie skulle tjäna på att ha ytterligare möjligheter till anonymitet, där ingen av informanterna, eller deras bibliotek, skulle riskera att bli fokus i en mediedebatt.

Det skulle därför vara intressant att se en större kvantitativ studie utförd, exempelvis en omfattande enkätundersökning på ett liknande tema som den här

studien. Genom att även inkludera personer som inte innehar chefspositioner samt där svaren är mer anonyma kan ett annat perspektiv på bibliotekens verksamhet framkomma. Det här arbetet har med sina kvalitativa intervjuer med personal i chefspositioner och studier av styrdokument fokuserat på bibliotekens officiella perspektiv och åsikter. En större enkätstudie skulle kunna undersöka om dessa åsikter delas av de större delarna i personalstyrkan. Ett alternativt förslag till framtida forskning är en historisk diskursstudie på förändringen som har skett hur bibliotek bemöter potentiellt kontroversiell litteratur. Exempelvis genom att undersöka bibliotekstidskrifter över en tidsperiod förr att se om det går att identifiera den här utvecklingen och om den överensstämmer med liknande förändringar i andra delar av samhället.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

- Arvidson, Emil (2017), ”Vad stämmer egentligen i Pippi-bråket”. URL: <https://www.expressen.se/kultur/vad-stammer-egentligen-i-pippi-braket/> [2018-07-01].
- Biblioteket Falköping (2018), Mediaplan 2018-2021 Falköpings bibliotek.
- Botkyrka Kommun (2017), Inköps- och fjärrlånepolicy Bibliotek Botkyrka.
- Brännström, Linus & Julander, Oscar (2012), ”Tintin kastas ut från Kulturhuset | Nyheter | Expressen”. URL: <https://www.expressen.se/nyheter/tintin-kastas-ut-fran-kulturhuset/> [2018-06-30].
- Dagens Nyheter (2012), ”Kulturhuset i Stockholm backar om Tintin”, DN.SE. URL: <https://www.dn.se/dn-bok/kulturhuset-i-stockholm-backar-om-tintin/> [2018-06-30].
- Dalén, Karl & Söderling, Fredrik (2012), ”Lilla Hjärtat kvar på biblioteken”, DN.SE. URL: <https://www.dn.se/dn-bok/lilla-hjartat-kvar-pa-biblioteken/> [2018-07-01].
- Göteborgs-Posten (2017), ”Botkyrka bibliotek svarar på kritiken”, Göteborgs-Posten. URL: <http://www.gp.se/1.4469177> [2018-07-01].
- Hansen Siilin, Love (2017), ”Janne Josefssons ordkrig om Astrid Lindgren: Bränner hennes böcker”, Expressen.se. URL: <https://www.expressen.se/gt/josefssons-ordkrig-om-astrid-lindgren-/> [2018-07-01].
- Hellekant, Johan (2012), ”Böcker med ”Lilla Hjärtat” stoppas | SvD”, SvD.se. URL: <https://www.svd.se/lilla-hjartat-stoppas-av-wirsen> [2018-06-30].
- JO (2017a), Kritik mot Kultur- och fritidsnämnden i Botkyrka kommun för att Tumba bibliotek handlagt framställningar om att få låna två böcker på ett sätt som står i strid med bibliotekslagen och 1 kap. 9 § regeringsformen.
- (2017b), Kritik mot Kultur- och fritidsnämnden i Falköpings kommun för handläggningen av en lånebegäran vid Falköpings bibliotek och för riktlinjer som står i strid med bibliotekslagen och 1 kap. 9§ regeringsformen.
- Loman, Stina (2017), ”Biblioteket vägrade ta in bok – kritiserar nu av JO”, Biblioteksbladet. URL: <http://biblioteksbladet.se/biblioteket-vagrade-ta-in-bok-kritiserar-nu-av-jo/> [2018-07-17].
- Takala, Anna-Stina (2012), ”Debatt: Anna-Stina Takala om Lilla Hjärtat”. URL: <http://biblioteksbladet.se/debatt-anna-stina-takala-om-lilla-hjartat/> [2018-06-30].
- SFS 2013:801, Bibliotekslag. Stockholm: Kulturdepartementet.

- Stockholms Stadsbibliotek (2017), "Mediepolicy | Stockholms Stadsbibliotek".
URL: <https://biblioteket.stockholm.se/info/om-oss/v%C3%A5r-verksamhet/mediepolicy> [2018-09-16].
- Uppsala Kommun (2017), Inköspolicy för medier, Bibliotek Uppsala.
- Vänersborgs Bibliotek (2014), Medieplan Vänersborgs Bibliotek 2014.

I uppsatsförfattarens ägo

- Inspelning och transkription av intervju 1, "Bibliotek Botkyrka Intervju". 2018-02-02
- Inspelning och transkription av intervju 2, "Bibliotek Uppsala Intervju". 2018-02-10
- Inspelning och transkription av intervju 3, "Stockholms Stadsbibliotek Intervju". 2018-02-14
- Inspelning och transkription av intervju 4, "Vänersborgs Bibliotek Intervju". 2019-02-04
- Inspelning och transkription av intervju 5, "Falköpings Bibliotek Intervju". 2019-02-14

Tryckt material

- Ahrne, Göran & Eriksson-Zetterquist, Ulla (2015), "Intervjuer", i *Handbok i kvalitativa metoder*, , red. Göran Ahrne och Peter Svensson, 34–54. Stockholm: Liber.
- Andersson, Urban (1978), "Att gräva en grav för skönlitteraturen", i *Att välja är politik: en debattbok om bibliotekens medieval*. Biblioteksdebatt, 0346-8569 ; 9. Lund: Bibliotekstjänst.
- Arvidson, Emil (2017), "Vad stämmer egentligen i Pippi-bråket". URL: <https://www.expressen.se/kultur/vad-stammer-egentligen-i-pippi-braket/> [2018-07-01].
- Asheim, Lester (1953), "Not Censorship But Selection", *Wilson Library Bulletin* 28 (september) s. 63–67.
- (1983), "Selection and Censorship: A Reappraisal", *Wilson Library Bulletin* 58 (3) (november) s. 180–84.
- Bergström, Göran & Boréus, Kristina (2005), "Innehållsanalys", i *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, , red. Göran Bergström och Kristina Boréus. Lund: Studentlitteratur.
- Biblioteket Falköping (2018), *Mediaplan 2018-2021 Falköpings bibliotek*.
- Bibliotekstjänst (1978), *Att välja är politik: en debattbok om bibliotekens medieval*. Biblioteksdebatt, 0346-8569 ; 9. Lund: Bibliotekstjänst.
- Botkyrka Kommun (2017), *Inköps- och fjärrlånepolicy Bibliotek Botkyrka*.
- Bryman, Alan (2011), *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.
- Brännström, Linus & Julander, Oscar (2012), "Tintin kastas ut från Kulturhuset | Nyheter | Expressen". URL: <https://www.expressen.se/nyheter/tintin-kastas-ut-fran-kulturhuset/> [2018-06-30].

- Burke, Susan K. (2010), "Social Tolerance and Racist Materials in Public Libraries", *Reference & User Services Quarterly* 49 (4) s. 369–379.
- Dagens Nyheter (2012), "Kulturhuset i Stockholm backar om Tintin", *DN.SE*. URL: <https://www.dn.se/dn-bok/kulturhuset-i-stockholm-backar-om-tintin/> [2018-06-30].
- Dalén, Karl & Söderling, Fredrik (2012), "Lilla Hjärtat kvar på biblioteken", *DN.SE*. URL: <https://www.dn.se/dn-bok/lilla-hjartat-kvar-pa-biblioteken/> [2018-07-01].
- Darnton, Robert (2014), *Censors at work : how states shaped literature*. New York: W.W. Norton & Company.
- Doyle, Tony (2002), "Selection Versus Censorship in Libraries", *Collection Management* 27 (1) (mars 1) s. 15–25.
- Fahlcrantz, Mikael (2003), "Demokrati eller yttrandefrihet, måste vi ibland välja? : olika perspektiv på censur i biblioteksvärlden". Umeå: Umeå univ.
- Fleischer, Rasmus (2011), *Biblioteket*. Stockholm: Ink.
- Göteborgs-Posten (2017), "Botkyrka bibliotek svarar på kritiken", *Göteborgs-Posten*. URL: <http://www.gp.se/1.4469177> [2018-07-01].
- Hamberg, Stina (2017), *Biblioteken speglar samhället - en rapport om arbetsmiljön på våra bibliotek*.
- Hansen Siilin, Love (2017), "Janne Josefssons ordkrig om Astrid Lindgren: Bränner hennes böcker", *Expressen.se*. URL: <https://www.expressen.se/gt/josefssons-ordkrig-om-astrid-lindgren/> [2018-07-01].
- Hansson, Joacim (1998), *Om folkbibliotekens ideologiska identitet : en diskursstudie*. Borås : Valfrid ;
- Hedemark, Åse (2009), *Det föreställda folkbiblioteket : en diskursanalytisk studie av biblioteksdebatter i svenska medier 1970-2006*. Uppsala: Institutionen för ABM, Uppsala universitet. URL: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-99897> [2018-06-30].
- Hellekant, Johan (2012), "Böcker med "Lilla Hjärtat" stoppas | SvD", *SvD.se*. URL: <https://www.svd.se/lilla-hjartat-stoppas-av-wirsen> [2018-06-30].
- Hirschfeld, Johan (2017), "Biblioteken - en femte funktion i den demokratiska rättsstaten", i *Den femte statsmakten : bibliotekens roll för demokrati, utbildning, tillgänglighet och digitalisering*, , red. Erik Fichtelius, Eva Enarson, Krister Hansson, Jesper Klein, och Christina Persson. [Stockholm]: Kungliga biblioteket, Nationell biblioteksstrategi.
- Hole, Carol (1984), "Who me, Censor?", *Top of the news* 40 (Winter) s. 147–153.
- (1985), "Yeah, Me Censor: A Response to Various Critics", *Top of the news* 41 (Spring) s. 236–247.
- Höglund, Anna-Lena (1978), "Att välja medier till ett större bibliotek", i *Att välja är politik : en debattbok om bibliotekens medieval*. Biblioteksdebatt, 0346-8569 ; 9. Lund: Bibliotekstjänst.
- Höglund, Anna-Lena & Klingberg, Christer (2001), *Strategisk medieplanering för bibliotek*. Linköping: Janus.
- Intervju 1, "Bibliotek Botkyrka Intervju".
- Intervju 2, "Bibliotek Uppsala Intervju".
- Intervju 3, "Stockholms Stadsbibliotek Intervju".
- Intervju 4, "Vänersborgs Bibliotek Intervju".
- Intervju 5, "Falköpings Bibliotek Intervju".
- Jacobsen, Dag Ingvar (2017), *Hur genomför man undersökningar? : introduktion till samhällsvetenskapliga metoder*. Lund: Studentlitteratur.
- Jensen, Robert (2004), "The Myth of the Neutral Professional", *Progressive Librarian* (24) s. 28–34.
- JO (2017a), *Kritik mot Kultur- och fritidsnämnden i Botkyrka kommun för att Tumba bibliotek handlagt framställningar om att få låna två böcker på ett sätt som står i strid med bibliotekslagen och 1 kap. 9 § regeringsformer*.

- (2017b), *Kritik mot Kultur- och fritidsnämnden i Falköpings kommun för handläggningen av en lånebegäran vid Falköpings bibliotek och för riktlinjer som står i strid med bibliotekslagen och 1 kap. 9§ regeringsformen.*
- Karlsson, Martina & Lundin Hedlund, Sandra (2014), "Lilla Hjärtat och alla små brokiga bibliotekarier – En studie av hur Lilla Hjärtat hanterats på folkbiblioteken". URL: <http://bada.hb.se:80/handle/2320/13518> [2018-01-24].
- Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2014), *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lalander, Philip (2015), "Observationer och Etnografi", i *Handbok i kvalitativa metoder*, , red. Göran Ahrne och Peter Svensson, 93–113. Stockholm: Liber.
- Lankes, R. David (2015), *The new librarianship field guide*. Cambridge, MA ; The MIT Press.
- Loman, Stina (2017), "Biblioteket vägrade ta in bok – kritiserar nu av JO", *Biblioteksbladet*. URL: <http://biblioteksbladet.se/biblioteket-vagrade-ta-in-bok-kritiserar-nu-av-jo/> [2018-07-17].
- Lundström, Johanna (2017), "Ordnad extremism: Högerextremt material i den svenska samlingen, diskurs och praktik". URL: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-334188> [2019-05-22].
- Luo, Lili & Wildemuth, Barbara M. (2009), "Semistructured Interviews", i *Applications of social research methods to questions in information and library science*, , red. Barbara M. Wildemuth, 232–241. Westport, Conn.: Libraries Unlimited.
- Rennstam, Jens & Wästerfors, David (2015), "Att analysera kvalitativt material", i *Handbok i kvalitativa metoder*, , red. Göran Ahrne och Peter Svensson, 220–236. Stockholm: Liber.
- Reuterskiöld, Viktoria (2016), "Skarpt läge : värderingar och vägval vid hantering av kontroversiella föredrag på bibliotek". URL: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:hb:diva-12162> [2018-01-24].
- Stockholms Stadsbibliotek (2017), "Mediepolicy | Stockholms Stadsbibliotek". URL: <https://biblioteket.stockholm.se/info/om-oss/v%C3%A5r-verksamhet/mediepolicy> [2018-09-16].
- Svensson, Gunnar (1978), "Att fördela resurserna", i *Att välja är politik : en debattbok om bibliotekens medieval*. Biblioteksdebatt, 0346-8569 ; 9. Lund: Bibliotekstjänst.
- Söderlind, Åsa & Elf, Gullvor (2014), "*Vi arbetar i medborgarnas tjänst*" : en kartläggning av mediestrategiskt arbete på bibliotek utifrån normerande dokument. Stockholm: Svensk biblioteksforening. URL: <http://www.biblioteksforeningen.se/rapporter/vi-arbetar-i-medborgarnas-tjanst> [2019-04-16].
- Takala, Anna-Stina (2012), "Debatt: Anna-Stina Takala om Lilla Hjärtat". URL: <http://biblioteksbladet.se/debatt-anna-stina-takala-om-lilla-hjartat/> [2018-06-30].
- Uppsala Kommun (2017), *Inköpspolicy för medier, Bibliotek Uppsala*.
- Vetenskapsrådet (2002), *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*.
- Vänersborgs Bibliotek (2014), *Medieplan Vänersborgs Bibliotek 2014*.
- Zhang, Yan & Wildemuth, Barbara M. (2009), "Qualitative Analysis of Content", i *Applications of social research methods to questions in information and library science*, , red. Barbara M. Wildemuth, 308–319. Westport, Conn.: Libraries Unlimited.

Bilagor

Bilaga 1 (Intervjuguide)

- (Kort introduktion, få samtalet att flyta avslappnat)
- Enligt bibliotekslagen så ska bibliotek både verka för det demokratiska samhällets utveckling och vara för fri åsiktsbildning. Hur ser du på detta/är detta möjligt?
- JO-beslut – har eran syn på inköp ändrats?
- Vem eller vilka bestämmer inköp, hur går det till? Har ni styrdokument?
- Fritt debattforum, något för bibliotek? Vilken syn har du på ett bibliotek i ett demokratiskt samhälle?
- Känner ni ett påtryck att ta in viss litteratur? Påverkar det era val?
- Olika kriterier beroende på media, så som barn och ungdomslitteratur
- Lista på böcker, skulle ni ta in dessa? Vilka böcker är mest omdiskuterade och på vilket sätt?
- (Avslut, sista ord/något du vill lägga till?)

Bilaga 2 (Listan på potentiellt kontroversiella titlar)

- Världsmästarna: när Sverige blev mångkulturellt
- Massutmaning – ekonomisk politik mot utanförskap och antisocialt beteende
- Arbetaren
- Direkt aktion
- Nya tider
- Proletären
- Dog verkligen sex miljoner?
- Muhammeds flickor: våld, mord och våldtäkter i Islams hus
- Att förstå det judiska inflytandet
- Kampuchea mellan två krig
- Invandring och mörkläggning
- Rebell

Bilaga 3 (Mail)

Hej! Jag heter Victor Reutermo och studerar *Bibliotek och Informationsvetenskap* vid Uppsala Universitet och är mitt i skrivandet av min masteruppsats.

Mitt arbete kommer handla om hur olika bibliotek närmar sig potentiellt icke-demokratiska material och hur främjandet av det fria ordet på biblioteken går ihop med dess demokratiuppdrag. Jag tänker på diskussioner kring böcker som "Massutmaningen" och "Världsmästarna" samt rapporter man hör om bibliotekarier som känner att vissa grupper blir hotfulla och otrevliga för att få "sin litteratur" på biblioteken.

För att få information om detta så hade jag bland annat tänkt att ha samtal med representanter ifrån olika bibliotek i ett par kommuner, varav jag gärna skulle vilja prata med er vid BIBLIOTEK. Så jag undrar om antingen du är villig att ställa upp på ett samtal kring detta alternativt om du kan hänvisa mig till någon inom er organisation som kan dela med sig av sina, och organisationens, åsikter. Samtalen är tänkta att äga rum i MÅNAD.

Tack på förhand och om det är något du undrar så är det bara att höra av dig!

Mvh,
Victor Reutermo